

Animadversiones ad Ovidi heroidum epistulas.

His, quibus libellum meum 'Ad historiam hexametri latini symbola'¹ et facultas ut perlegerent et otium fuit, non omnino accipere ingratum spero, ut quam ibi omisi promisiue exhibiturum me alibi Ovidianarum heroidum tractationem exhibeam nunc. Res itaque iterum posita in argumento metrico. Effecisse autem hoc mihi video, ad cognoscendam artem hexametrici poetae unius cuiusque parum valere formarum notitiam insolitarum perque societatem poetae hic illic simplicem turbantium texturam, sed ipsa textura quomodo et qua arte composita sit inquirendum esse. Respicendae igitur erant ipsae usitatissimae heroici versus formae quae sunt:

Respondit Iuno | Saturnia sancta deorum (FI)

Expectans | si musaret | quae denique pausa (FII)

Ingenium | cum nulla | malum | sententia suadet (FIII)

investigandumque frequentius inter eas quae intercederet ratio. Computatis autem exemplis fructus hic erat negotii sane iniucundi, ut et variam varios scriptores consuetudinem secutos esse et suae quemque quam maxime tenacem fuisse appareret, numeris fere eandem semper portionem servantibus; simul tamen pronos fuisse non paucos in emendationem artis per certos gradus manifestum (o. g. Propertium, Maniliam). Porro in forma maxime prima (FI) — ne leviora hic repetam — adprime pedem primum et quartum curavimus, quorum fine finiretur vocabulum accentibus consentientibus metrico atque pedestri; non esse enim ingratam pedum talium formationem dactylicam, (ad hanc notas adplicavimus PPD et PQD), spondiacam molestam (PPS et PQS); et quidem hac quoque in re ut varietatem inter varios, ita singulorum poetarum praeclararum

constantiam deprehendimus, neque tamen minus praeclararum apud multos suae artis perpoliendae studium.

Itaque apud Ovidium demonstratum est (p. 53 sq.) PQS non crebrius quam in sexto quoque usurpari hexametro, at multo saepenumero rarius; occurrobat enim singulos libros recensenti semel in $9\frac{4}{9}$ aut $8\frac{1}{4}$ aut 6 aut $6\frac{1}{5}$ aut $8\frac{1}{5}$ aut $9\frac{1}{8}$ similiterque in reliquis. PPS crebrius quidem quam in quadragesimo quoque versu non usurpatur nisi in carminibus iuvenalibus (Amor. I semel in 32, Amor. III in 29, Art. I in $29\frac{8}{13}$), rarius autem quam in quinquagesimo quoque exstare solet inde demum a Transformationibus una cum libris ultimis aetatis amatoriae (Art. Am. III; Remed.), nunquam in libris prioribus. Porro PPD noluit rarius ponere poeta quam inter $6\frac{5}{6}$ versus semel, sed ita interdum cumulavit ut semel adesset inter 5 vel etiam $4\frac{1}{3}$. PQD fere in duodecimo quoque metro legitur, per nonnullos etiam rarius, per nonnullos paullo frequentius libellos¹.

Hi numeri tenendi de forma I. FII fere aliena ab Ovidio est. At FIII semel exstat, ut amatorios libros percurramus, in $9\frac{4}{9}$ vv. aut $12\frac{1}{2}$ aut 14 aut $13\frac{5}{8}$ aut 10 aut $9\frac{7}{8}$ aut $7\frac{1}{4}$ aut $11\frac{1}{2}$; quocum conspirant Transformationes unum exemplum exhibentes circiter inter versus decem, cum in posterioribus carminibus aliquanto haec forma rareseat.

Examinavimus de pedibus primo et quarto dactylicis Ovidi libros fere quindecim, de iisdem spondiacis viginti sex, de FIII viginti duos. Plures addere nunc supersedeo; amatoriorum certe ne unus quidem e calculis meis elapsus; cum his autem res nobis est solis et unis; nam sicut Italicutica Nasonis non esse dixi, mathematica hac nisus ratione — atque non frustra ei me fidem habuisse causis aliunde ubertim affluentibus fore spero mox ut ostendere possim² — ita de heroidibus quia dubitatur quot tribuendae Ovidio sint quot imitatori, numerorum pariter calculus ponendus videtur instituendaque cum vero Ovidio comparatio; vix enim veri simile, quoniam scriptores plerique numeris inter se differunt, furtum hac ratione non deprehendi. Pertinebunt autem ad comparisonem amatoriae imprimis illius scripta.

¹ Semel exstat in $11\frac{1}{13}$ vel 14 vel $13\frac{1}{2}$ vel $12\frac{3}{4}$ vel $11\frac{1}{8}$ vel $15\frac{3}{8}$ vel $17\frac{3}{8}$ (Remed.) vel $10\frac{1}{8}$ vel $9\frac{1}{8}$ vel $9\frac{1}{7}$ (Met. IV) vel $10\frac{9}{10}$ (Met. III) vel $9\frac{1}{13}$ (M. VII) vel $12\frac{7}{10}$, $11\frac{1}{8}$, $9\frac{1}{2}$, $9\frac{7}{8}$, 12.

² Dubitantis sunt, non refutantis quae contra scripsit Zingorle (kleine philol. Abhandlungen II p. 120 sqq.)

Heroidum epistolae ad unam et vicesimam perloctae quem non ad languorem dederunt et taedium? Distichorum moles vasta et imcomposita innumerorum ac simile semper argumentum coloribus semper iisdem retractantium. Idemne hic Ovidius cuius per summa et ima lusus sequi indefessi solebamus? Respirabamus cum Lachmannum¹ rescari iuhare videremus omnes praeter novem illas quas sibi ne quis eriperet ipse poeta prohibuit in Amorum I. II. cl. 18. Atque levamur certe Sapphus amore²; et haec spuria et obnoxiae admodum dubitationi epistolae reliquae quot Hypermestrae succedunt. Ceterum de epistulis 3. 8. 9. 12. 13. 14 acutius quam verius rem egisse Lachmannum non latuit; bene habent quae contra monuit L. Muellerus in Mus. Rhén. tom. XVIII; apparetque ex iis quae novis-

¹ Progr. Berol. aestat. 1848.

² Ovidio hanc auctori restituere iterum conatus est Comparetius 'nulla epistola Ovidiana di Saffo a Faone' in 'Pubblicazioni del instituto di studi superiori in Firenze' II, 1a, 1876. Sed argumentis suis nihil effecit nisi hoc, quod magnisane faciendum est, iam in ipsa antiquitate eam in corpore heroidum Nasonis locum habuisse. (Imitator praeter Epicedium Grusii Ansonius Mos. 129; cf. Tross. ad l.) Quod quomodo explicandum sit infra indicabo. Subditiiciam eam esse, ut metricas nunc mittam rationes, sermo clamat putide inflatus vocumque ac sententiarum iteratarum artificium frequentatum usque ad taedium (nonnulla Eschenburgius castigavit l. l.) Argenteae haec actatis mollities feroque Noronaeo. Eodem tendit vox *se invenire* (v. 113) quam propriam Petrobio et Seneca esse observatum est. Item *chelyn* (v. 181) poeta Romanus nullus adplicavit ante Senecam (Troas. 330), Silium XI 410, 454, Panegyricum in Pisonem 154 et 242, frequenter Statius. *Gravidus genas* (v. 174) dicere nemo ausus est praeter Epicedii scriptorem ad Liviam v. 116. Inexercitati certe v. 213 et 153 esse sentient periti — neque horum postarum est *pie* adverbium. Risisset ille haud dubie si legisset *lacerare pectora mora* (212), risisset Phaonem si *dotem sileae* (v. 146) esse, et *era* loquentis *nigilare* (v. 132) audiisset. Puellis Lesbicis in v. 193 inepte adponitur adiectivum *aquoreae* quasi ibi referret eas esse insulanas, plane insolitam hanc adiectivi notionem addidit poeta ex Ovidi Met. XV 753 ubi positum est aptissimo (cf. Martial. 13, 21). Item v. 125 *illie* (velim legas *illis*) *te invenio, quamvis regionibus absis desumptus* ex Met. XII 41 *quamvis regionibus absit*, quippe ubi pluralis *regionibus* proprium suum habeat sensum. Reliquas mitto imitationes plurimas, nisi quod versus Amorum III 12, 32 variatur in v. 154; Ovidius ni fallor sua verba repetiisset. In v. 53 *o vos errorem tellure remittite nostrum*, ne vocis *erro* audaciam premam, *tellure* tam pravo superfluit, ut si hic esset Ovidius, corruptum locum esse dicere. *Barbilo* (v. 3) aliena ab Ovidio poetisque his omnibus praeter mole Horati (recurrat apud Claudianos). Plura cohibeo.

simus Eschenburgius¹ composuit Lachmauniana argumenta excutiens firmans amplians, vacuum a vitio omni tertiam decimam esse, vacuum et tertiam, exigua tantum culpari posse in Hermiona Deianira Medea, graviora aliquanto in Hypermestra. Verum enim vero numerorum arte pervestigata similitudinem potius quam diversitatem inter quattuordecim heroidas primores observasse me profiteor neque aemulari eos volo qui strictos semper obelos habent. Ita autem procedam, ut sciungam Sapphus epistolam quam recte Lachmannum propter Erichthus mentionem in v. 139 (cf. quae monimus in adnotatione) temporibus Lucani postposuisse negari nequit; atque quae proximae sunt inter suspiciosas elegiae Paridis Helenae Leandri Herus Aconti Cydippes², sollemnem et aptum epistolae ambitum excedentes et in quibus scribant viri respondeant heroides, cum prorsus contrarium de se et Sabino poeta testetur in Amorum carmino laudato — ab his inquam separabo eas quae supersunt 3. 8. 9. 12. 13. 14. Numeri vero computanti prodibunt hi: semel exstat

Her. 1. 2. 4. 5.	PPS	PPD	PQS	PQD
6. 7. 10. 11:	in 50 ¹ / ₄ (12 ex.)	6 ² / ₅ (94)	9 ¹ / ₉ (64)	11 ¹¹ / ₁₃ (51)
Her. 3. 8. 9.				
12. 13. 14:	in 33 ¹ / ₂ (11)	5 ² / ₇ (70)	9 ³ / ₁₃ (38)	7 ² / ₃ (48)
Her. 15. 16:	in 322 (1)	6 ² / ₅ (50)	11 ¹ / ₂ (28)	10 (33)
Her. 17. 18:	in 53 ¹ / ₂ (4)	6 ¹ / ₉ (35)	8 (27)	12 (18)
Her. 19. 20:	in 81 ² / ₃ (3)	6 ¹ / ₈ (40)	8 ³ / ₄ (28)	18 ¹¹ / ₁₃ (13)
Ep. Sapphus:	in 37 (3)	10 (11)	8 ¹ / ₂ (13)	12 ² / ₉ (9)

Altera sequatur tabella in qua et de tripartito hexametro agatur (signabitur F III; nam plane F II non obvia praeter Her. 2, 37;

¹ Metrische Untersuchungen über die Echtheit der Her. des Ovid Progr. Lübeck 1874.

² Neque enim decebat editores post ea quae verissime disputavit L. Muellerus postque clarissimum Diltheyi librum aut hanc ultimam epistolam omittere fere totam aut decimae quintae vv. 38—142, quibus deletis etiam male cohaerent sensus; nam v. 143 de forma Helenae aperte incredibile aliquid addere se dicit Paris, itaque incredibile quod antecesserat inest in vv. 135—138; an incredibile hoc, quod legitur v. 36—38, Paridem antequam ipsam oculis viderat per famam nuntium accepisse de eius pulchritudine ideoque iam tunc optavisse Helenam? Contra arte cohaerent inter se vv. 139—146. Excidisse utramque partem ex archetypo librorum optimorum (cf. ed. Merkel I p. X) certissimum est.

Sappho 113) et de pentametro cuius laeva pars compleatur spondeis ita: *ut tangat portus fessa carina suos* (signabitur P. Sp.) et de eodem spondiaco cuius pes primus uno vocabulo contineatur ita: *celent | furtivos balnea multa iocos* (P. Spp.)¹ et de positione illa adiectivorum et nominum concinna in hexametro bipartito. (Pos.) qua differre Tibullum et Panegyrici scriptorem in Messalam dixi Ad hist. hex. lat. symb. p. 50 sq. Semel exstat

	F III	P. Sp.	P. Spp.	Pos.
Her. Ovid: in 9 ⁴ / ₈ vv. (64 ex.)	17 ¹ / ₄ (35)	121 (5)	7 ¹ / ₂ (73)	
Her. dubiae: in 8 ⁵ / ₈ (43)	10 (37)	74 (5)	6 (62)	
Her. 15. 16: in 80 ¹ / ₂ (4)	6 ¹ / ₈ (52)	53 ² / ₈ (6)	8 ¹ / ₄ (39)	
Her. 17. 18: in 23 ⁷ / ₈ (9)	10 ² / ₈ (20)	71 ¹ / ₈ (3)	5 ¹ / ₂ (39)	
Her. 19. 20: in 14 ⁴ / ₇ (14)	7 (35)	61 (4)	10 (25)	
Sapphus ep: in 10 (11)	27 ¹ / ₂ (4)	110 (1)	4 ² / ₈ (18)	

Iam his numeris accurate perpensis cum videris in multis rebus optime cum ipso Nasone concinere Sappho argenteae quae est aetatis — gravior tamen differentia sub PPD, item in ultima columna et sub P. Sp. — id summam sustinebis consentaneis numeris commendari fortasse, non tamen evinci originem Ovidianam, dissimilaneis posse labefactari. Unum vero accedit ab Ovidio prorsus alienum quod exhibet Sappho, dico versum 113:

Postquam se dolor invenit nec pectora plangi, etenim non solum haec est odiosa forma II, sed in primum eius pedem spondiaco illata vox², id quod non concesserunt sibi nisi scriptores caesuratum negligentissimi³; atque etiam in F III nusquam legere

¹ Comparantur numeri hi: P. Sp. semel invenitur in Amor. I inter v. 13, II inter 8⁵/₈, III inter 7³/₈, Artis Am. I inter 14³/₄, II inter 12, III inter 10; P. Spp. semel Ambr. I in 97¹/₄, II in 67³/₈, III in 145, Art. Am. I in 93, II in 53, III in 81.

² Concedendum quidem est in versu supra adscripto vocem *postquam* ex duabus esse compositam; tamen neque hanc neque *etsi quodam* similia primo pedi in F II dabant elegantiores.

³ PPS in F II meminere occurrere in exordio illo Annalium Taciti quod pro metro solet venditari, *Urbem Romam a principio reges habuere*. Ceterum etiam vv. 83 et 173 Sapphus inclinant ad F II. Bene insuper notaverunt elisionem in v. 96 *verum ut amare sinas alienam* ab Ovidio. Observare iuvat etiam hoc: post quartum trochaeum hexametrum incidit Ovidius semel fere inter 18 versus (epp. ex Ponto IV; cf. Ad hist. hexam. lat. symb. p. 56) vel inter 14¹/₄ (ex Ponto I) vel inter 29¹/₈ (Trist. I) vel inter 17 (Met. VII), in Heroidibus 1. 2. 4. 5. 6. 7. 10. 11 inter 17¹/₈, in Heroid. 3. 8. 9. 12. 13. 14 inter 11¹/₈, et quidem tantum casus valebat ut in Phyllide nullum poneretur exemplum,

me memini PPS per totum Ovidium praeter Epistulas ex Ponto (IV, 9, 99), quarum universam artem laxiorem esse constat inter omnes. Qua de causa falsus est L. Muellernus (de re metr. p. 254; cf. p. 338) versus Metamorph. XV 600 hunc:

Nemo mihi est; vos urbe virum prohibete Quirites incipiendum esse existumans *Nemo mist*¹. Atqui idem vitiumprehendimus etiam in Cydippes epistula (v. 55):

Dicam nunc solitoque tibi me decipe more.

Sed ut ab epistulis 15 et 16 argumentari exordiar, statim percepisti duplicis incisionis eas eo usque egere², ut Ovidium cogitare prorsus ridiculum sit; quantum autem pedem ea ornatum praebent elegantia qua facile vincitur totus Ovidius, primum ea qua egregie vincitur saltem iuvenis — et quidem multo etiam admirabilior elegantia haec in F I propter ipsam duplicis incisionis raritatem. Contra in pentametro ipso Nasone ars rudior est. Iam vero quoniam Paridem et Helenam abiecinus, sequentia non est cur velis tenere; immo non poteris generis et argumenti inter senas litteras ultimas similitudinem reputans. Atque dissuadet etiam de Ovidio numerus sub PQD enotatus ex epp. 19. 20, dissuadet in epp. 17 et 18 amor semiquinariae caesurae scilicet tantus quantum Tomis demum recepit poeta; dissuadet in 19 et 20 numerus sub PPS adscriptus a iuvene alienus atque pentameter nimis neglectus.

Reliquarum omnium ut inventio una est et eadem desertas ab amico puellas exhibentium, ita metricam quoque artem veram Ovidianam evasisse vides, comparatis reliquis scriptis amatoriiis: fingi autem ut facile potest adnexa imitatorum opera Ovidianis esse, ita quam propter causam ea illi interposuerint in tertium locum et nonum et decimum non in expedito tibi explicatio erit; igitur donec graviora quis fulmina molitur, inconcussam earum

in Deianira unum inter 8 vv. At Sapphus scriptor ita artem emollivit ut quinquens deciens post quartum trochaeum frangeretur scinno, hoc est semel in 5³/₈ vv. Et animum advertas ad versus duos confines inter se pessime clausulam adplicari eandem, v. 133: *narrare | sed omnia sunt*, et 135: *ostendit | et omnia secum*.

¹ Ceterum vide quae contra dixit Eschenburgius in Observationibus in Propertium p. 22.

² Probatur hac duplicis incisionis infrequentia aequae ad ep. 15 et ad 16 pertinente, bene in calculo nostro copulari Helenam cum Paride, Hero cum Leandro, cum Acontio Cydippen.

fidem stare existimo cohibeoque dubitationes. Nam de Hyper-
mestra infra disseram. Ceterum notabiles sane sunt versus hi:¹

Castori Amyclaeo et Amyclaeo Polluci (8,71)

Forsitan et pulsa Aetolide Deianira (9,131)

Semivir occubuit in letifero Eueno (9,141)

Compressor utinam Symplegades elisissent (12,121);

Sed enim versus hos graecis omnes vocabulis refertos vides, tales-
que quoniam legem frangere amant, recte Muellerus² otiosum esse
dixit legem quærere inter exceptiones. An imaginari potes quo
iure Ovidio exemplum tertio loco exscriptum magis iucundum fuisset
si non in, sed potius aut vel et excepisset vocem *occubuit*? Uni-
cum biatus exemplum apud Tibullum hoc est (I, 5, 33):

Et tantum venerata virum, hunc sedula curet;

unicum abiectae s finalis apud Catullum exemplum in c. 116 v. 8;
itaque Ovidium cur non sumemus evitasse postea quae primis suis
carminibus adplicare non dubitaverit? Nonne prorsus eadem
ratione accidit ut quam heroici versus formam numero II notavi-
mus non exhiberet Ovidius (Transformationibus exceptis et Fastis
epicis) nisi in primae iuventutis carminibus Heroid. 2 (v. 37),
Amor. III 1 (v. 25) et III 7 (v. 53)?³ — Itaque satis erit conces-
sisse scriptorem Amorum cum enumeraret Heroidas suas elegisse ter-
tiores: id enim aliquatenus tabellae quoque nostrae confirmare videntur.

Sed largiar hoc arbitrio opinionis. Hoc alterum monuisse
contentus sum. Languorem movero diximus et taedium vastam
illam molem epistularum profluentium cursu fere interminato cum

¹ Versus autem 9, 133: *Eurytidosque Ioles et insanii Alcidae*
aperte corruptus est; vix recte tamen coniecerunt viri docti *atque Aonii*
vel *atque Inachii Alcidae*; primum enim patet non *et* sed sequentem
tantummodo vocem requirere modelam; praeterea quia *Alcidae* gentile
nomen est, respondens id voci *Eurytidos*, proprium Herculis nomen
neque vero gentile latere sub *insanii* necesse est. Scriptum fuerit for-
sitan: *et semidei Alcidae*.

² Mus. Rhén. XVIII p. 87: Es bedarf wohl kaum der Erwähnung,
dass bei den so gar wenig zahlreichen Beispielen der in Rede stehen-
den Lizenzen diese mühsam vorlausulirten Gesetze schon an sich auf
schwachen Füßen stehen.

³ Memorabilem hunc quoque versum esse putavit Eschenburgius
(l. l. p. 17): *Hoc illic Medea fui, nova nupta quod hic est* (Her. 12, 25),
qui tribus monosyllabis vocalis finiretur; sed vocula *est* cum antecede-
nti coalescere solet verbo, quae hoc loco eo firmiter iunctura est quia
hic dictum est pro *hicc*. Neque igitur vituperandus versus Trist. V
4, 5: *nec qua signabor ad os est*.

alteram semper altera sine pausa exciperet. Cur quaeso Ovidius
epistulas ex Ponto pariter uno omnes tractu legi noluit? Tri-
stium cur non unum librum tenemus sed quinque? Trans-
formationum scis artissime inter se cohaerere argumenta: sed non
placuit tamen poetae uno ore profundere omnia; immo non aptius
interdum fabulam suam in partes multas divellit quam qui nostro
tempore per immensa volumina pedestres amores trahunt. Sed non
solum dispositas per libros habemus Ovidi elegias cunctas, sed
etiam ambitus horum librorum — sive Amores adis, sive Artem
Amatorium, sive Remedia, sive Tristia, Fastos, Epistulas ex Ponto
— fixus pariter ubique est ita ut fluctuet inter distichorum nu-
meros 350 et 450; medius igitur numerus 400, et prorsus idem
ambitus librorum Transformationum est fluctuantium inter nu-
meros 680 et 880 versuum¹.

Hanc igitur quam Sossius debuit rationem² tneri postulamus
poetam etiam in Heroidibus. Atqui — ut Sappho amissae medium
numerus 75 distichorum tribuamus — novem quas ipse sibi vin-
dicat Ovidius epistulae disticha continent 693; itaque plures libri
constituendi.

Iam iterum velim inspiciamus testimonium illud in Amoris
quod legitur: nempo hunc ordinem poeta sequitur et in suis enu-
merandis epistulis et in iis quas Sabinus rescripserat:

¹ Ibis quod 320 tantum disticha habet, Callimachum culpaverim.
Item Epistula ad Augustum quae Tristium libri secundi loco est disti-
chis iam 289 argumentum suum explevit. Mira autem res de Metam.
libris XII et XIII; qui coniuncti quidem 1589 vv. continent, unde utri-
que sollemnis numerus 794 dari potuisset; sed maligne hoc uno loco
argumenti continuitas repugnabat dividendi, ita ut aut libro XII 1019
versus (usque ad armorum iudicii finem), libro XIII 570 adscribere deberet
aut illi 622, huic 967; vides praetulisse eum partitionem aequabiliorem.

² Vix est quod adnotem similem librorum ambitum observasse
etiam reliquos poetas epicos constantia eadem; pares inter se etiam
Silvarum Stati libri; Bucolica Maronis adaequant libros Aeneidis; mino-
ribus quidem Georgica voluminibus comprehendebantur, sed obtinet
versuum in iis numerus fere 540. In Propertio veram esse Lachmannianam
librorum partitionem confido; atque ultimi libri tres optime inter se con-
veniunt numeris distichorum 504 (III) 495 (IV) 476 (V); itaque volumen se-
cundum cuius nunc non plus 177 sunt disticha, maxima ex parte interiisse
certus sum, scilicet fere tertias duas. Ideo in quattuor volumina Pro-
pertium contraxere librarii. (Deperdita Properti carmina esse Muellerus
quoque dicit in ed. p. 118.) Primum librum qui 354 tantum tenet
disticha, alius artis esse demonstravi Ad histor. h. l. s. p. 31 sqq. Lu-
canus librum X Pharsaliae vereor ne incepturus fuerit ab IX v. 950.

Ovidi: Penelope (I)	Sabini: Penelope (I)
Phyllis (II)	Phaëdra (IV)
Oenone (V)	Dido (VII)
Canace (XI)	Phyllis (II)
Hypsipyle (VI)	Hypsipyle (VI)
Ariadne (X)	Sappho
Phaëdra (IV)	
Dido (VII)	
Sappho	

Itaque salva libertate poetae dicendum est quoniam nostra collectio Heroidum consentit, ipsam suam editionem secutum Ovidium Penelopae utrobique primum locum dedisse, Phyllidi semel secundum. Ideo ubi in ep. ex Ponto IV, 16, 18 in mentionem iterum incidit epistularum Sabini, uno nomine contentus ipsam itidem Penelopem adponit; nimirum prima haec oculis occurrebat volumine evoluta. Iam vero Sappho in utraque columna ultima; sequitur — nisi nihili facis similitudinem veri — ut etiam in ipsa Heroidum collectione ultimum locum Sappho tenuerit; ac propterea quia ultima fuit, sola et una intercidit et ab alio suppleta est. Posita igitur erat aut post Canacem (XI), si Lachmannum sequaris, aut post Hypermestram (XIV); nos autem quam lectitamus Sappho revera post ep. XIV conlocata est vel erat¹, teste codice illo Parisino saeculi XIII qui excerpta ex ea (v. 31. 32. 33. 34. 195. 196) hoc loco (inter Hypermestram et Paridem) posita exhibet². Quam si simile veri est olim amissae succevisse, vides quid concludendum sit. Iam ut ex novem illis indubitatis epistulis libri duo constituantur, alterum accipias distichorum 299 (ep. I. II. IV. V), alterum distichorum 394 (reliquae cum Sapphus 75 dist.) — aut alter 381 continebit (I. II. IV. V. VI), alter 312 (reliquae). Videsne medius numerus 400 distichorum quam male servetur? Modo decimum quintum locum Sappho Ovidianae concedas, incondissime

¹ Neque cum ac divinando hunc ei locum datum esse a praeis editoribus crediderim; ita Heinke: 'Sapphus ad Ph. epistula in nullis Her. Ovid. exemplaribus nisi recentissimis apparet neque hoc loco (ante Paridem), sed ut plurimum reiecta in calcem operis'.

² Docuit hoc Schneidewinus in Mus. Rhen. IV p. 144, firmavit Compagnotius p. 24, qui Vincentium quoque Bellovacensem in Speculo Historiali (annis 1244—1254) addidit Sapphus nostrae versum 196 ita excerptisse ut inter Hypermestram et Paridem locum haberet. Eodem sedes nam etiam Parisino illo libro saeculi XII firmaretur (excutitur in Mus. Rhen. tom. XXV) Sapphus versus 81—84. 65. 66. 72. 83 exhibente, dicere omisit V. D.

numeri convenient; scilicet quindecim Heroides tres libros efficiunt quorum unus quisque tenet quinas; et quidem primus liber (ep. I—V) 376 disticha amplectitur, secundus (VI—X) 399, tertius (XI—XIV et Sappho) 394: nimirum etiam Amores et Artem Amandi per tres libros disposuit Ovidius; ita ut idem Heroidas suas enumerans certa progressionem quattuor ex primo libro, tres ex secundo, duas ex tertio elegisse videatur.

Et speciem maiorem veri in hac partitione esse si concedis, contentus sum; ipsam hoc autem, adfuisse aliquam olim partitionem qualemcunque non video cur non affirmes tu quoque. Facillimum certe explicatum habet inscriptiones librorum cur iam in ipsa (ut videtur) antiquitate abolitae sint: interierat Sappho ultima ultimi libri elegia; suppleta a recentiore poeta est¹; simul fere subnectebantur ampla illa poemata ex Ovidianis primi saeculi officinis affluentia; horum igitur disticha non minus 781 quia nimirum omnis partitionis expertia erant, necessario ex priore quoque parte collectionis amoribus redundantis evanescebant praeisci trium vel duorum librorum indices. Moneamur etiam de saturis Iuvenalia; enumerari enim hae solent sine incisione a prima usque ad decimam sextam; at per libros eas disposuit poeta ipse teste Pithoeano maxime codice; notae itaque librorum in plerisque interierunt manuscriptis. Nescio autem num adminiculi aliquid, quamvis parvi molimenti esse dicas, addere propositioni meae liceat ex inscriptione codicis Parisini 7997 saeculi XV exeuntis vel XVI quam enotatam invenio a Diltheyo (Cydippes p. 135); possunt enim nata esse talia ex facili librorum errore similia confundentium; posse tamen etiam recentioribus manuscriptis raras notitias deberi exempla non desunt; et quidem ipse hic Parisinus eo praeclarus est, quod solus fere praeter Laurentianum unum (apud Dilth. n. III) et editiones servavit nobis rarissimos versus qui sunt epist. Cydippes 13—144, antiquitus nimirum eos ad Heroidum collectionem pertinentes, ita ut hoc certe exhibeat vestigium archetypi Heroidum vetustissimis vetustius manuscriptis. Inscriptum autem epistulis in eo esse testatur Diltheyus ex conlatione Holderi *epistolarum libri III* (sic).

Denique si quis accuratius inquireret imitatores cur harum poematum epistularum exstiterint, imitatoribus enim epistulas certe

¹ Duo in antiquitate Heroidum exemplaria fuisse statuerim quorum in alterum quidem receptum hoc fuerit supplementum, in alterum non receptum, atque ex altero hoc codices nostros fluxisse ad unum omnes qui Paridem quinto decimo loco exhibent omissa Sapphone. An faciliorem habes lacunae istius explicatum?

16—21 adscripimus, adeundus erit ni fallor locus Persi qui exstat Sat. I v. 30 sqq.:

Ecce inter pocula quaerunt

Romulidae saturi, quid dia poemata narrent.

Hic aliquis cui circa umeros hyacinthia laena est,

Rancidulum quiddam balba de nare locutus,

Phyllidas Hypsipylas vatum et plorabile si quid

Elipuat ac tenero subplantat verba palato.

Adsensere viri; nunc non cinis ille poetae

Felix?

Quem locum non satis excussisse mihi videntur interpretes. Verbis enim *vatum et plorabile si quid* probatur firmiter non sua carmina aliquare recitatore sed aliorum vatum; idque commendatur etiam cineris mentione et tumuli poetam tunc mortuum quae indicat (quamquam in v. 36 quia *nascentur* subsequitur vix dubium est *imprimet* Persium scripsisse, non *imprimi*). Ita enim sensus coeunt inter versum 13 et 44 ut risu Socratico dicatur: operae sano pretium est carmina componere et recitare effeminatis istis Quiritibus; nam pulchrum est (v. 28) monstrari digito, aequo pulchrum ediaci a circulatorum caterva: quippe talia nunc fata carminum sunt, veluti homullus ille qui Phyllidas Hypsipylas veri vatis¹ carmina edidit, has lacrimis dignas inter pocula declamat convivis laudantibus obriosis; videsne quam felix cinis ille poetae habendus² quantoque studio quaerendum sit ut in huius populi (v. 42) ore poemata etiam nostra versentur? — Quodsi hunc locum recte interpretati sumus, satis probabile videbitur indicari eo plorabiles illas Heroidas Nasonis concludeturque et in scholis tunc eas dictatas fuisse et amatas in conviviis earumque tunc potissimum exstitisse imitatores. Hoc igitur sensum accipio quod Jahnius dicit ad locum: videntur autem Persii tempore talia argumenta studiose tractasse poetae³.

¹ *Rancidulum* enim perversus omnino Heinrichus est de carmine taedium pariente interpretans; tum enim *loquens* legeremus, non *locutus*; neque carmen est quod balba de nare recitatur, sed potius trita quaedam et sollemnia verba quibus oportebat praefari hominem antequam elegiam ore eliquaret et palato subplantaret.

² Non proprium sententiae huic Casaubonus intulit sensum referens: An non iustam hic poeta causam habet cur certam fiduciam concipiat de fama nominis sui etiam ultra cineres ac post obitum manantia?

³ Neque illius saeculi imitatores Heroidum frustra quaerentur velut

Iam vero accedamus ad epistolam XIV quae Hypermestrae est ad Lynceum. Nam haec prae ceteris eo usque viris doctis non paucis displicebat ut indignam Ovidio dicerent. Haec verba L. Muellieri (de re metr. p. 46): 'nec hercule quisquam libellum de Hypermestra Nasone ac sano homine putabit dignum'; similiter idem in Mus. Rhen. XVIII p. 87: 'der unsinnigste von allen, der Brief der Hyp.' Causas non addidit. Castigator egregius existit non huius tantum, sed heroidum fere uniuscuiusque Lehrsius (ed. Horat. p. CCXXII sqq.) qui cum Lachmannus in metrica arte loquendique usu observandis se continuisset, contra argumenta potius ac sententiarum nexum coloresque poeticos ad sanum iudicium sensumque communem revocavit. Quoniam vero quae pro certo sua esse Ovidius ipse testatur aequae turbare atque incerta non dubitavit, criminationes eius argutiasque refutare singillatim nemo potuit suscipere. Saepenumero ludit clarissimus vir, non disputat. Evicisse eum his de carminibus magis etiam quam de Flacco confidimus hoc tantum, peccare potuisse etiam quos dicere solemus classicos scriptores. Atque ne quis cum absurdi quid indagaverit Ovidi statim interpolatorem odoretur, quasi apotropaeon proponatur epistula Ariadnes Ovidi opus indubitatum neque aliarum ineptiarum indigens et in quo puella ridicule insana scribere fingitur in ipsis desertis neque indicatur unde chartam sumpsit neque quomodo ad Theseum sub oculis illius per altum aufugientem per-

ex Deianira sumpti sunt versus elegiae in Maecen. I 69—86 (v. 81 sq. = Ov. 85 sq.; v. 83 = Ov. 95 sq.; v. 84 = Ov. 67 et 89 sq.; v. 85 sq. = Ov. 91 sq.; v. 75 sq. = Ov. 79 sq.; v. 79 sq. = Ov. 117 sq.; v. 73 = Ov. 77; v. 69 = Ov. 75; in v. 78 cur non restituerunt vv. dd.: *Lydia te tunicas iussit lasciva fluentes Inter lunicas ducere, saepe, suas?* Saevus enim Hercules ad Lydiam venerat, additurque statim saevitiam eius, hoc est clavam atque pollem nunc iacere). Nam cuinam tempori illam elegiam tribuerem, indicavi Ad hist. hex. l. s. p. 66 sqq.; atque emendare ibi nolui eleg. Maec. v. 21, qui ita fere in optimis libris: *Quod discinctus eras animo quoque carpitur unum; Diluvii* (vel *Dilluvii* vel *Dilluvium*) *hoc nimia simplicitate tua*. In Heinsii proposito: *namque id prope carpitur unum; Diluvium nimia simpl. tua* non nimia hercle est species veri; latere certum hoc potius: *Quod discinctus eras animo, prope carpitur unum; Dilutum hoc nimia simplicitate tua*; nam *prope* et *quoque* frequenter confuderunt librarii. Atque iam clarius vides respici a poeta Senecam qui in epist. 114 Maecenatem dixerat discinctum moribus. Addo quod in v. 19 comparatur idem cum beryllo, etiam hoc sollemne fuisse videri, quoniam Augustus quoque in epistula eum vocavit 'adamus Sapparnas, Tiberinum margaritum, Cilnorum smaragde, berulle Porsennae' (Macrob. II 4, 12).

venire charta posuit¹. Ordo autem sententiarum quod vagus interdum videtur, hoc bene quadrat in Ovidium auctorem, siquidem in ludo rhetorum ista carmina lusisse eum consentaneum est; nam similiter ipse Seneca pater de eo iudicium tulit Controv. II 2 (10) 9: 'Hanc certe controversiam . . . declamavit (Ovidius) ut mihi videbatur longe ingeniosius, excepto eo, quod sine certo ordine per locos discurrebat' (discurrerat codd.). — Iam qui in ep. XIV maxime incommodus est de Io vagante excursus infra ni fallor suum accipiet explicatum². Ceterum quaestiones istas seponimus curae subtiliori; id enim agimus ut argumentum Hypermestrae quo ex fonte haustum fuerit accuratius perquiramus.

Heroidum omnium argumenta unde desumpta sint mirum est singillatim distincteque indicare voluisse noninem; circumferri solent talia qualia Riesius exhibet ed. Ov. I p. IX sq., in quibus memorabilis haec maximo sententia, cui tamen rationes non addidit v. d. 'legisse Ovidium aliquanto pauciora quam Alexandrinorum imitatores'. An parum intricata res videbatur tacentibus? Et patet certe Dido Maronis Aeneidi deberi; similiter in Briseide Penelopeque Homerum cogitabimus; neque Ariadnen qui legit non statim Nuptiarum Catulli reminiscetur.³ Item ad Phyllidem incitatus Nao videbitur a poeta epico, scilicet aut a Tusci Phyllide quam antecessisse heroidibus parvulo certe temporis spatio probavit Kiesslingius (plura de hac re infra legentur) aut ab ipso Callimacho⁴.

¹ Similia licentia e. g. in Metam. IV 154 sqq.

² Nolo omittere quae aptissime Riesius scripsit (ed. Ov. I p. X): 'Nobis quoque delere quaedam atque adeo totam ep. XIV saepe in animo fuit: sed ubi accuratius inposui, nec causas certissimas inveni nec modum servari posse intellexi quin plurima fere 'inepta' haberentur'.

³ De Dido et Ariadna cf. Zingerle Ovid und sein Verhältniss etc. II p. 84. I p. 50.

⁴ Nam Callimachi cum supersit fragmentum hoc (505 Sohn.): *Νύμφης Ἀιγιοφώνῃς ἄδινε ξένη*, licet Schneiderus dubitet, tamen veri simillimum dico narrata ab illo fuisse Phyllidis fata, et quidem in ipsis Aitiis. Memor huius versus inter Romanos scriptor Culicis fuit nisi fallor, cum miro modo atque abrupte exclamaret (v. 133): *Perfide Demophoon et non desponde puellis*. Ad eandem Callimachi elegiam cum aliqua certa specie rettulerunt fragmentum adespoton (Schneider. 79): *τῆς δ' Ἀιγιοφώνης ἄμψ' ἄγνυι εἶπεται αἰών*. possis etiam alia ut frg. anon. Sebn. II. Itaque Aitia adiesse crediderim et Tuscum et Fastorum scriptorem; aliunde enim explicari posse hunc tantum apud Romanos Phyllidis amorem despero.

Incertae originis Oenone¹, incertioris etiam Sappho². Restant praeter Hypermestram Phaedra Hypsipyle Hermione Deianira Canace Medea Laodamia. Vides has omnes fabulas esse tragicas

¹ Fabulae huius inter poetas patronum nescimus praeter Nicandrum eundem quem in Transformationibus quoque respexisse Ovidium credendum est; et quidem apud Parthenium (ep. 4) legitur *Νίκῃ ἐν τῷ περὶ ποιητῶν*. Sed in inscriptionem hanc argumentum ipsum de amore Paridis Oenonesque parum quadrare neglexit quidem Schneiderus (Nicandri p. 27 sq.), dixit Bergkii (Z. f. A. W. 1845 p. 377) non sine Iahni adprobatione (Archaeol. Beitr. p. 330). Tamen lectio a Bergkio proposita *ἐν τῷ ἰ' περιηρησίων* improbanda videtur quandoquidem huius Nicandrei operis argumentum non poeticum, sed historicum fuisse colligendum est ex Athen. XIII p. 606 c; neque constat omnino auctorem eius ipsum illum poetam Nicandrum fuisse. Fortasse legendum: *ἐν τῷ περὶ ποιητῶν*, nam catalogum suum librorum Nicandreorum non plenum esse Suidas ipse indicat verbis: *καὶ ἄλλα πλείστα ἐνικῶς*. Nonne Daphnidis Daphnidisque sodalium fata in conspectum unum componere ingenium bene decebat Alexandrinum? Paris autem et ipse pastor est dum amat Oenonen.

² De ea tamen quam nunc legimus suspicioni indulgere liceat quamvis dubiae. Sagaciter enim Comparettius (l. l. p. 52) perspexit quod in v. 162 Naias inducitur interloquens, hoc ex consuetudine esse Alexandrinorum poetarum scilicet ut numen aliquod interveniret argumentum explicans interpretansve ritus et sacra (cf. Diltheyi Cyd. p. 15 adn. 2); itaque exprimi statuit carmen Alexandrini alicuius qui populares Lesbiorum de Sappho fabulas collegerit; talibus enim fabulis rectissimo contendit primum eam coniunctam esse cum Phaone. Atque quae de saltu Deucalionis amatorio leguntur v. 167 sqq. ignota ea scriptoribus antiquis omnibus, facile credas et ipsa una cum saltu poetriae Lesbi solita esse circumferri quippe ubi nomen Pyrrhae datum fuerit et oppido et monti: talia colligere Alexandrinae doctrinae bene conveniebat; bene item quo floret epistula litterarum historiae studium. Non autem absurdum dices, usque dum probabiliora proferantur, cogitare de opere eodem in quo et Cydippes amorem legebant Romani et ut videtur Phyllidis. Nam non de omnibus *Αἰτίων* argumentis certo constare ut Schneiderus quidem negavit (Call. II p. 374). Certe in hoc maximo opus theophasias quadrare Ovidianorum Fastorum probatur exemplo. *Αἰτιολογικόν* aliquid facilius etiam hic quam in Cydippa indagabis: memor sis *ἐν τῷ περὶ ἁγῶνων* Callimachum memoravisse *Ἄκτια* (cf. Schneider. II p. 58); atqui Actii templum fuit Veneris a Phaone Lesbio, ut comici perhibebant, conditum (Servius Verg. A. III 280). Aliam viam monstravit Diltheyus (Cyd. p. 118 adn. 1) narrationem de poetria lyram Apollini vovente inventam propterea dicens, quod in Mitylenaeo Apollinis templo lyra ut Sapphus asservaretur atque monstraretur visentibus; honorata enim ibi pariter fuerat atque apud Chios Homerus (Aristot. Rhetor. II 23), arteque eam cum Apolline coniunctam fuisse ex epistulae colligas versibus 181 et 184. Ideo cum Phaone quo-

quaeque optime respondeant Euripideis Hippolyto Hypsipylae (nam Aeschyleam fabulam vix cogitabis) Aeolo Medae Protesilao, Sophocleis Hermionae ac Trachiniensibus. Solent igitur affirmare qui in tragoediis graecis deperditis versantur, graeca illa exempla revera Naonem expressisse utunturque heroidibus confidenter ubi restituendis tragicis argumentis adumbrandisque imaginibus fabularum ingenium exerceant.

Coniectura haec est; sed non video cur ei diffidamus. Is enim qui ipse tragoediam scripsit Medeam, cumulatam eam laudibus posteriorum, necesse erat exemplaria tragica manu versaret; neque enim ad tale ausum sufficebant mythographi. Valde ei placuisse cothurnum colligere licet ex Amor. II 18 et III 1; ideo Sophocleis carmina nunquam fore ubi non legantur affirmat Amor. I 15, 15. Neque tragoediarum seriem plus viginti nomina complectentem quam proponit Trist. II 383 — 408 ex mero catalogo desumpsit, quoniam singularum simul argumenta illustrat amatoria; recurrunt autem hoc loco praeter ipsam Medeam Hermione ac Deianira, Protesilaus simul et Aeolus et Hippolytus. Itaque qui in Transformationes quoque suas poetam ex tragoedia graeca non pauca intexisse agnoverunt, non erat cur de Hygino cogitarent quasi in idem dedisset Ovidio quod Gallo suo Parthenius. — Denique ipsum hoc heroidum opus cur adolescens 'novaverit' (Art. Am. III 346), expedite explicabis ex tragoediae amore adprime Euripideae; namque et haec et illae artem quam maxime sapiunt suaviorum 'quas libentius dicebat Naso' (Seneca contr. II 2 (10) 12). Itaque egens ille plausoris cum plausorem minime egere trag-

que coniungebatur cumque Leucadia Apollinea; ideo exculpebatur in moneta, ideo denique posita est inter 'heroidas'. Atque ne ista quod scribo ex arena funem facere videar, adeas velim quae loguntur in appendice huius disputationis. — Denique Ovidium ipsum quoque Callimacho usum fuisse quovis statuamus, nihil dico obstar. Perverse enim in Sappho v. 169 Nangerio obsequi solent scribentes: *Nec mora, versus amor fugit lentissima mersi Pectora, Deucalion igne levatus erat*: quae in lectione molesta inest tautologia, *lentissima* sensu caret, sensu caret etiam *versus* (nam amor hic non vertitur, sed cessat), denique supervacuum proprus est nomen *Deucalion*. Egrege codices: *Nec mora, versus (versus enim aperte corruptum) amor tetigit lentissima Pyrrhae Pectora, Deucalion igne levatus erat*. Pyrrhae opponitur Deucalion, *lentus* quid sit docemur versu 210. Itaque Sappho et ipsa postquam desiluit liberatur amore qui lentissima simul tangit pectora Phaonis; post saltum igitur votam Phoebos lyram Lesbis datura est iam non amans, at vero amata (Amor. II 18, 34) cuius amoris testem ei adesse Sabinus fluxit ipsius Phaonis epistolam.

oediarum videret, novam tragoediis minusque severam formam indagavit et eam qua poeta revera 'ethicus' (Seneca l. l.) mores animi commode posset notare. Atque ipsam quoque *ἄλτιον* nonne frequentissime apud tragicos eosdem adplicatam legerat? modo memor sis Hippolyti utriusque — contra ab epicis ea fere aliena.

Atque his si fidem non habes quasi praedictis, praesto sunt ipsae fabulae atticae Medea Hippolytus Trachinienses. Itaque non opus est coniecturis. Accuratori enim earum cum epistulis comparationi si vacaveris, aut egregie fallor aut deprompsisse intelleges Latinum ex graecis exemplaribus et sensus et colores tam multos ut haec ipsa illum curiosissime legisse omnino desistas dubitare.

Atque Medea digna animosa femina cui et Minois cedat et uxor Herculis. Supplicis tamen sunt quae scribit atque sperantis precibus suis fore ut viri amor revivescat; necdum caedem infantium molitur, sed ultimo demum versu 'nescio quid certe mens mea maius agit' promittit tragoediam. Tamen non solum ex prologo sed ex tota Euripidis fabula multa inferre poeta non dubitavit.

Atque iam ipsius proemii Euripidei memor fuit Ovidius cum in vv. 7—9 Medeam exclamantem faceret: *Cur unquam Phrixeam petiit Pelias arbor ovem? cur unquam Colchi vidimus Argo? Εἰς ἄλτιον Ἀργεῖος μὴ διακινῆσθαι σκάφος Κόλχιον ἐς αἶαν κανέας Συμπληγάδας μὴδ' ἐν νήπιον Πηλίου πεσεῖν ποτε τηρθεῖσα πέικη*. Et quidem iuvenalibus acta lacertis Argo vellus petiit: *μὴδ' ἐρετμῶσαι χέρας ἀνδρῶν ἀρίστων, οἳ τὸ πάγχρυσον δέρος Πελία μετῴλθον*, ceterum *Συμπληγάδας* Ovidius versui 121 sententiaeque aliquatenus mutatae reservavit.

Et veram quidem hanc imitationem esse sensit iam Braunius, qui cum Senecae Medeam tractaret (Mus. Rhen. XXXII p. 73) easque verba haec scripsit: 'Euripides, der übrigens jenem (dem Ovid) bei Abfassung von ep. XII vor Augen schwelte'. Plura tamen ille non attulit excepto hoc: 'und die Haltung der Amme und des Paedagogen (vgl. bes. 65 f. 80 f. 187) giebt Ovid 145 f. wieder: Diversi¹ flebant servi lacrimasque tegebant: Quis vellet tanti nuntius esse mali?' Atqui imitatio non minus aperta in laborum Iasonis descriptione (apud Eur. 476 sqq.), quam bis Ovidius exhibet et v. 39 sqq. ubi lex dicitur (*περιφόνεια*) Iasoni et v. 93 sqq. ubi puella auxiliatur (*ἔσωσά σε*). Conferantur inter se

¹ *Diversi* idem quod *dubii, trepidantes*, cf. Panegy. in Messalam l. 45, Stati Achill. I 200, Verg. A. IX 414 (cf. 416).
Rhein. Mus. f. Philol. N. F. XXXII.

πεμφθέντα ταύρων πυρπνέων ἐπι-
σπότην ζευγλαυα

καὶ σπεροῦντα θανάσιμον γένην

δράκοντα δ', ὃς πάγχρυσον ἀμπέ-
λων δέρας σπείρας ἐσώζε πολυ-
πλόκους θυνηνός ὤν

dicitur lex ut dura insolito pre-
meres vomere colla boum . . .
quorum spiritus ignis erat

semina populos geitura spargere
lata per arva

lumina custodis succumbere ne-
scia somno
insopor ecce vigil squamis crepi-
tantibus horrens (cf. v. 60 per-
vigil anguis).

Inde a versu 51 id exsequitur Ovidius quod in prologo Eu-
ripidis indicatur verbis (v. 13): αἰτή τε πάντα συμφέρουσ' Ἰάσον.
Verba v. 53: Quam tibi tunc longe regnum dotale Creusae Et socer
et magni nata Creontis erat adsonant ad Eur. 18: γάμοις Ἰάσων
βασιλικοῖς ἐνύξεται γήμας Κρέοντος παῖδ' ὃς αἰσυμνῇ
χθονός. Ducit scilicet Creusam Iason et propter dotis opes et prop-
ter regnum (Ovidi v. 103), quod idem frequenter apud Euripidem et
expresse dicitur v. 18, 594, 561, 611, 739 sq. Nam pauper ei visa
Medea est (Ov. 106) vel praeposit Creusam Medae quia πένητα
φύγει πᾶς τις ἐκποδῶν φίλος (Eur. 561). Atque etiam respuit
eam quasi barbaram et Ov. 105 et Eur. 591 sq. (cf. 256).

Iam vero ita queritur mulier (Ov. 109—112): Proditus est
genitor, regnum patriamque reliqui, Virginitas facta est peregrini
praeda latronis, Optima cum cara matre relicta soror. Conferas
Euripidis vv. 255 sq.:

ἐγὼ δ' ἔρημος ἄπολις οἷδ' ὑβρίζομαι
πρὸς ἀνδρός, ἐκ γῆς βαρβάρου λελησμένη,
οὐ μητέρ', οὐκ ἀδελφόν, οὐχὶ συγγενῇ
μεθορμίσασθαι τῆςδ' ἔχουσα συμφορᾶς

ut videas unde latronem et reliqua hauserit Ovidius¹. Ad verba
proditus est cf. Eur. 483: αὐτὴ δὲ πατέρα καὶ δόμον καὶ προδοῦσ'
ἑμῆς (item v. 32).

¹ Fuit fortasse cui suadere videantur Ovidiana ut in Euripidem quo-
que (v. 257) aliquo modo ἀδελφοῦ loco inferatur soror. Atque ne poterat
quidem Medea fratrem quem secum duxerat necaveratque in fuga apte
nominare hoc loco, ubi enumerat eos quos in patria sua reliquerit. Sed
enim permirum est expresse addere Nasonem quod deest in graeco
exemplo: At non te fugiens sine me, germane, reliqui. Itaque οὐκ ἀδελ-
φόν et ipse Ovidius legerat idque tanquam falsum ut castigaret ad-
dere voluit Medeam, sororem quidem domi remansisse non vero fratrem
sed quid de eo fecisset premendum esse silentio.

Peliae natas pietate nocentes (Ov. 129) habes apud Eur.
v. 487 easdemque iam in prologo v. 9. Domo cedere Iason iubet
Medeam (Ov. 134), idem apud Eur. 450 et 458, et quidem natis
duobus comitatam (cf. Eur. 461). Quotiens natos suos videt, lumina
eius madent (Ov. 190): respondent fere quae praebet Eur. 347
(cf. 903—905 et sequentia). Placatus matris et angor v. 151 sqq.
liberius ex prologo Eur. v. 30 sqq. transformatus videtur.

Neque tamen his excussimus rem; gravissima et haec: arma
enim tria sibi esse scribit herois (Ov. 181) ferrum flammam veneni
sucum; inter eadem diversa haeret cothurnata (376—385):

πότερον ὑφάψω δῶμα νεμφικὸν περὶ
ἢ θηκτὸν ὥσπερ φάσγανον δι' ἥπατος . . .
χρόμιστα τὴν εὐθείαν ἢ περὶ κάμιν
σοφαὶ μάλιστα φαρμάκοις αὐτοῖς ἔλκιν.

Atque rideri se non vult a Creusa apud Ov. 178 sq.; pro-
sus idem graeca dicit: οὐ γὰρ γελάσθαι ἱλητὸν ἔξ ἐχθρῶν, φίλαι
(797 et idem 403). Mores eius vituperantur Ov. 177 quocum
cf. Eur. 271: αἰ τὴν σκυθρωπὸν. Denique Sisyphius adiectivum
apud Eur. legitur v. 404, apud Ov. v. 204. (Hecate Eur. 896,
Ov. 168).

Vides igitur Nasonem cum Medeam scriberet heroida, non
solum legisse graeci verba tragici sed etiam eo usque amavisse
ut adderet non ita multa, immutaret pauciora.

De Phaedra multo certe manifestior res esset nisi παλινωδίαν
scripsisset Euripides qua priorem suum Hippolytum velaret; at-
que uno illo Velato Hippolyto usum Ovidium esse in adornanda
epistula IV dixit Wilamowitz-Moellendorf in Analectis Euripideis
p. 159, nos Coroniferum inter et Ovidium similitudines eas de-
prehendimus ut ex utroque Hippolyto epistulam fluxisse creda-
mus¹. Primum enim quod gravissimum est, non Athenis Phaedra
Latina versatur sicut apud Senecam inque Ovidi Transformationi-
bus (XV 506), sed Troezenae sicut in Hippolyto altero².

¹ nisi probabitur ea quae notabimus stare in utroque potuisse.
Id expedire hoc loco non refert. Memineris fragmentum Euripideum
890 quo Veneris vis ac potentia describitur viris doctis oriundum visum
esse ex priore Hippolyto; incertam hanc coniecturam esse quis negabit?
eadem autem sententia contracta in brevius legitur iterata in Coronif-
ero v. 447 sq. Certe igitur ornamenta in utraque fabula similia esse
potuisse concedemus.

² Legas v. 103—108. Nam ita sanus quisque locum interpre-
tabitur: Tu, Hippolyte, in silvis degis, sed ego comes tibi veniam neque

Prorsus efficta autem sunt ex Euripideis quae legis apud Nasonem inde a versu 37; nam in graeco quod habemus exemplo (v. 215 sqq.) subito itidem Phaedra Dianam incipit colere velle vanandique artes adoptat ferasque sequi parat per silvas errabunda; quadrant autem in Heroidem ut res ita verba quoque singula:

ἐλμι πρὸς ἔλαρ	in nemus ire libet (41)
πέπασσε μ' εἰς ὄρος	per iuga summa (42)
ἐπεὶ θηροφόνου στεβόναι κύνες	pressisque in retia cervis hortari
βαλιδῆς ἐλάφοις ¹ ἐγχομπτόμεναι	celeris canes
κνοὶ θωύξαι	hortari canes
ἔραμαι . . . ῥῖμαι Θεσσαλὸν ὄρ-	aut tremulum ² excusso iaculum
πακ' ἐκίλογχον ἔχουσ' ἐν χερσὶ	vibrare lacerto (43)
βέλος	
Ἄρταμι . . . εἶθε γενοίμαι ἐν σοῖς	saepe iuvat versare leves in pul-
δαιμόσις παῖδους Ἐνέας δαμα-	vere currus, torquentem frenis
λιζόμενα (231).	ora fugacis equi (45).

Dianam vocat, ne hoc omittam, apud Ovidium quoque v. 39. — Atque quo planior fiat imitatio, additur in epistula: *namque mihi referunt cum se furor ille remisit Omnia*; id enim revera facit nutrix v. 232—238, quibus auditis sui reminiscens exclamat puella: *δύστανος ἐγώ, τί ποτ' εὐχασάμην; ἐμὲ δὲ νῦν*³.

Addi haec possunt. Cephalī Auroraeque amor memoratur et quidem consilio simili Ov. 93, Eur. 455; amor Pasiphaes atque Ariadne decepta a Theseo iunguntur et Ov. 57. 59 et Eur. 337. 339⁴; tacita dicitur Phaedra Ov. 52, item apud Eur. 40. 279.

feras timebo. Vbi Isthmon (inter oppida Celenderin atque Methanam) maris duo plangunt, ibi (inter saxa) tecum Troezena colam, hoc est: rure Pittheo ipsam urbem Pittheiam mutabo; iam nunc, hoc est: iam antequam in agris Troezeniis tecum mihi consuetudo est, Troezen mihi gratior est ipsa patria. (Vocula *hic* ita posita est velut *huc* Verg. Aen. II 24). Itaque repetit aperte Ovidius hoc loco quae iam v. 37 sqq. ex Coronifero desumpserat.

¹ Prave autem exaggerantem Nasonem versus 88 arguit: *est mihi per sacras impetus ire feras*; ita apri adsunt in v. 104.

² *tremulum* addidit Ovidius ut *θρηνηκος* plenam notionem exprimeret.

³ Etiam apud Senecam Phaedr. 115 sq. 238 sqq. silvas *adire* vult Phaedra; sed strictim tantum hoc attingitur, neque concinunt verba singula.

⁴ Certissima haec imitatio, quoniam in Hippolyto quoque simili consilio Phaedra ipsa est quae Pasiphaen simul et Ariadnen excitat;

392. Denique Ovidiana puella quod scribit: *ubi nunc fastus altaeque verba iacent* (v. 150), quoniam in ipsa epistula nimirum neque fastum deprehendis neque alta verba, libenter concedes legisse poetam versus Euripidis 406 sqq. ad quos quasi deleget lectorem suum. Item illa quoque (Ov. 127): *i nunc, sic meriti lectum reverere parentis* referri possunt ad Euripidis maxime v. 651 sq.

Discrepantia inter utrumque gravissima haec: nam in v. 109 sq. epistulae abesse Theseum legimus atque in ora Pirithoi detineri; at apud Euripidem nihil memoratur nisi *Θησεῖον* eum reverti (v. 792), id quod solent de Delphica theoria interpretari. Nihil minus haec sic ut leguntur ad eos certe non pertinebunt qui in Hippolyto priore inferos relinquentem Theseum cogitant; scilicet quae nostro loco audit Pirithoi ora, fuisse alia nequit atque Lapitharum terra ubi nuptiis Hippodamiae vel Deidamiae tumultuosus heros Atticus adfuit. An corruptum locum esse dices?¹

Itaque hoc ex Velato Hippolyto affluxisse incertum, credibile quae leguntur a v. 113 ad 126², fortasse etiam plura. Miro autem errore lapsus est Wilamowitz-Moellendorf (Anal. Eurip.

contra apud Senecam (v. 696 sqq.) Pasiphaen Hippolytus commemorat quae minus scelerata fuerit quam filia. (Aliter habent etiam v. 118 sqq.)

¹ Acheruntis orae eo minus orae Pirithoi vocari poterant, quia nunquam inferos relicturum esse Pirithoon tunc nesciebat Phaedra. Corruptum locum esse non antea credam quam detexeris sub *ora* quid lateat; at enim perdes operam. Nimirum improbabiliter coniceres: *Πῦλον Πιρίθου detinuere sui* — quamquam Pirithoon quasi duos esse et Phaedrae et Hippolyto praepositos versus 112 testari videtur: (Praeposuit Theseus) *Pirithoon Phaedrae Pirithoonque tibi*; aliter enim *que* aut abesse debebat aut bis adesse. Tu vero noli emendare, sed similimam compara lectionem versus 68: *Gnosia me vellem detinuisset humus*.

² Nihil affirmo, coniectura tamen est mea Coronifero Nasonem eo usque usum esse donec nutricis medicamen Phaedra acceptura sit, medicamini vero litteras substituisse amantisque ideo mores magis descripsisse ex Velato. Etenim aliquo modo concinnum Ovidio est etiam hoc, quod apud tragicum Phaedra (v. 392 sqq.) tres gradus distincte enumerat quibus conata sit coercere amorem ne detegeretur; primo enim loco tacuisse tantum et celavisse se amorem, secundo extinguere eum temptasse, tertio quoniam hanc quoque operam perdiderit se ipsam fuisse necaturam. Poterat certe huius loci Ovidius memor esse cum scriberet (v. 7): *Ter tecum conata loqui, ter inutilis haesit Lingua, ter in primo destitit ore sonus*; statim enim consilium adnectitur hic scribendae epistulae, illic adplicandi medicamenti. (Nihil nobis profuerunt quae de hoc loco scripsit L. Schmidt Archaeol. Ztg. 1847 p. 68 sq.)

p. 210) qui ex v. 135 sq. fabulam de Iovis Venerisque coitu Amorisque natalibus extricare posse sibi videtur, antea exposita quae fuerit in eodem Velato. Cautius conducet interpretari; Venus enim si iuncturae alicui nodos suos imponit atque addit, quomodo ipsa pars huius iuncturae esse potest? Iungit nimirum, non iungitur. Neque languet sententia, quae omnino non narrantis est sed disputantis. Nam hic sensus loci: privigno novercam coire crimen non est (v. 129); olim enim haec pietas potius fuit (131) Iuppiterque tum eam Venerem piam esse statuit quaecunque iuvaret (133); itaque antiquitus firma ea iunctura est qua libere Veneri ipsi obtemperamus (135 sq.).

Denique etiam inter epistolam IX Trachiniensesque Sophocleas eas comparent similitudines, cum neque res gestae quae enarrantur diversae sint, manifestum ut fiat ipsum Sophoclem inter manus Ovidio fuisse tractatumque ab eo per singulos locos amplificantis more¹, qualia tamen necesse est occurrere eo rariora quo magis oratoria facultate Sophocles ab Euripide vinci credebatur. Itaque apud Latinum post oratorium exordium haec legitur sententia (v. 25 sq.):

Quem non mille ferae, quem non Stheneleius hostis,

Non potuit Iuno vincere, vincit amor.

Sumptum hoc distichon ex disticho Sophocleo v. 488 sq.:

ὥς τὰλλ' ἐκείνος πίνει' ἄριστέων χερσὶν

τοῦ τῆςδ' ἔρωτος εἰς ἄπανθ' ἥσσων ἔργον.

'Vir mihi semper abest' (Ov. 33) cf. cum Soph. 34: τοιοῦτος αἰὼν δέει τὸν ἄνδρ' ἐπεμπε λατρεύοντά τω, quibus quae adnectuntur apud Ovidium usque ad v. 46 circumscribunt ea fere quae in prologo graeco leguntur inde a v. 25². Ovidiana in v. 36: *torqueor infesto ne vir ab hoste cadat* pleniore apparatu proferuntur apud Soph. 141—176 quippe ubi huius timoris causa quoque explanetur.

Inde vero a v. 47 Ovidius disertis exemplis illustrat sententiam hanc (Soph. 459 sq.): οὐχὶ χαιτέρας πλείστας ἀνὴρ εἰς Ἥρακλῆς ἔγρημε δῆ; Atque animum adverte quam callide figura utatur ille praeteritionis; nam quod referre se nolle dicit Auges et Astydamiā Thespiadesque, sed unam tantum Omphalen, nonne

¹ Hoc quidem dixit iam Schneidewinus (ed. Trach. p. 14): 'das Sophocl. Drama schwächte dem Verfasser der ... neunten Heroide vor'.

² Simulacra inania somni commonefaciunt verborum: νύξ γὰρ εἰς ἄγνοιαν καὶ νύξ ἀπώθει διαδεδεγμένη πόρον (v. 29).

facere hoc ideo videtur quia apud ipsum Sophoclem nominatim nullam viderat praeter Omphalen (v. 249 sqq.) castigari? Atque simillimam apud ipsum Sophoclem in amorum enumeratione praeteritionem legerat v. 497 sqq.: μέγα π' οὐδένος ἂ Κῆρις ἐκφέρεται νίκας ἀσὶ καὶ τὰ μὲν θεῶν παρέβαν καὶ δῖος Κρονίδην ἀπάτασεν οὐ λέγω οὐδὲ τὸν ἔννυχον Ἄιδαν ἢ Ποσειδάωνα τινάκτορα γαίας· ἀλλὰ eqs.

Adserendus laborum Herculeorum index obvius et apud Ov. 85—100 et apud Soph. 1094²—1102; et quidem apud illam adversarii octo: aper Erymanthius Cerberus hydra Lernaea leo Nemeensis Centauri Geryones equae Diomedis serpentes necatae ab infante, apud Sophoclem sex: aper Cerberus hydra leo Centauri denique bilinguis custos Hesperidum¹. Fortasse ne hoc quidem casu factum ut Hercules ipse esset utrobique labores istos qui enumeraret.

Audias plura. Adducitur ecce quasi in scenam ipsam Iole captiva (Ov. 121); atqui apud Sophoclem incessu ea adest misericordiam movente, apud Nasonem voltu superbo. Igitur haec iterum exaggeratio indubitata, cui tamen quid ansam praeberit nescio an perspicimus comparatis verbis Ovidi: *nec venit incultis captarum more capillis* et Sophoclis (366 sq.): ἦκει ('Ἡρακλῆς Ἰόλην) πέμπων οὐκ ἀφρονίστως, γόνα, οὐδ' ὥστε δούλην.

Exaggerantis et hoc: nam cum graeca puella dixerit (550 sq.) καὶτ' οἶν φοβοῦμαι μὴ πόσις μὲν Ἥρακλῆς ἐμὸς καλῆται, τῆς νεωτέρας δ' ἀνὴρ, transformantur haec a Latina sic (v. 131): forsitan Iole pulsa Deianira deposito nomine paecis uxor erit iungetque eam famosus Hymen cum Hercule. Subsequitur autem pariter et hic et illic narratio de Nesso devicto: Ov. 141 sq. Soph. 558 sq. (Acheloi devicti mentio fit Ov. 139; Soph. 20.)

Sequitur sermo in epistula per strophas dispositus ornatusque intercalari versu hoc: *impia quid dubitas Deianira mori?*² cui respondet sententia graeca haec: δέδοικα, καίρος εἰ οὐ καλῆσται, πάντῃ σὺν ὁρμῇ καμὲ συνθανεῖν ἅμα (719 sq.). Deinde distichon illud (161 sq.) quo defenditur Deianira:

Nessus ut est avidum percussus arundine pectus,

Hic, dixit, vires sanguis amoris habet

¹ Ampliora, ut solent, Ovidiana sunt; tamen custos ille Hesperidum omittitur, ni fallor, eam propter causam ut ne nimis angues cumulentur.

² Pessime autem hunc versum adnexuit poeta versibus 159—163, quibus expresse demonstraverat non impiam, sed insciam fuisse puellam.

refert Sophocleum distinctionem hoc (1141), quo pariter defenditur:

Νέστος πάλαι Κένταυρος ἔξηναις νύ

τοῖσδε φίλτρῳ τὸν σὸν ἐκμήναι πόθον.

Denique neque hoc casu factum videbitur ut ipsis novissimis verbis altera vale diceret (165—168) altera *χαίρειν* iuberet (921), ea nimirum differentia, ut gladio percussa lectam suam adloqueretur, quae vero litteras exarare nondum desisset, ad patrem sororem virum se converteret et ad Hyllum puerum quem primum repperisse mortuam Sophocles narrat v. 932¹.

Iam vero si bene cessit quod suscepimus firmare, lectam simul et pertractatam Nasoni fuisse Sophocleam fabulam, suum explicatum ea quoque res nanciscitur, quam non dubito quin maxime demirati sint omnes huius nonae epistulae compositionem qui curaverint. Sermo enim ad Herculem scribentis extemplo hiat interruptus post v. 142; nempe dum scribit nuntium mulier accipit ipsum illum Herculem obire mortem, atque tum, vix est quod credas, perversissima illa scribere ad pereuntem non desinit taliaque adnectit quae potius ad se ipsam derigi videantur quam ad coniugem. Quam perversitatem in propatulo est sibi concessisse Ovidium nulla alia ratione quam ut totam, quantum quidem ad Deianirae fata pertinet, tragoediam sui carminis finibus complecti posset. Ad quod perpetrandum si illam viam qua usum videmus respuisset, una tantum restabat, eaque perversior, ut totam post nuntium acceptum epistulam scribi fingeret.

Simul non supervacaneum est attendere in v. 144 Herculem tunc tunicae venenatae non dici periisse sed perire; nimirum sciebat poeta scirique confidebat Herculem post ipsam uxoris mortem viventem vel, ut ita dicam, pereuntem intraturum esse in scaenam.

Atque his perpensis confidentia magis iam legitima epistulas nostras adhibent qui aut Hermiones aut Aeoli aut reliquarum quarum datur facultas graecarum tragoediarum naufragia colligere student. Nos ad id potius parati esse nobis videmur ut in Hypermetrae elegia quodnam exemplum Ovidius affluerit significemus. Et quidem circumspectantes in graecis maxime litteris Danaidum fata quis ante Ovidium scripserit, cum neque Alexandrinus liber

¹ Praetermittere autem in tali disquisitione ne id quidem par est, coniungi Eurytheum atque Iunonem tanquam hostes Herculis et Ov. 7 et Soph. 1048 sq. Item quod Ov. 9 optatur ne Iuppiter pater mali quid accidere sinat filio suo, adsonat hoc clausulae illi parodi (v. 140): *ἐπεὶ τίς ἰὼδε τέκνοισι Ζῆν' ἄβουλον* (i. e. *κακόβουλον*) εἶδεν;

ullus memoriae se offerat¹ et ipsos tragoediarum titulos Euripideos Sophocleosque frustra perlustraverimus neque vero aut Phrynichi Danaidas aut Theodectis Lynceum Romae lectitatas fuisse quisquam contendere possit, unus atque solus superest Aeschylus qui per fabulas tres argumentum hoc distribuerat. Itaque dum quis alium quem adire Ovidius potuerit fontem indicabit, perprobabile dico Aeschyleo eum usum esse exemplo, quoniam quam amans graeci illa cothurni fuerit quamque in graecis interpretandis exemplis versatus modo docuimus. Nimirum Sophoclem qui legere valebat non erat cur Aeschylum reformidaret; immo facile fingi potest, cum unam hanc Aeschyli fabulam vidisset agere de puella deserta in calamitatibus iuveneque sponso, ideo eum et hanc unam arripuisse et neglexisse reliquas.

Non defuit qui negaret unquam Ovidio inter manus fuisse Aeschylum (Krnse ed. Aesch. Suppl. praef. p. 13 adn. 2), sed causis nullis; nam quod nusquam Aeschylum Naso laudat, num usquam laudat Euripidem? vestigiaque quod nulla apud eum inveniri dicit Aeschylearum fabularum, nolo quidem patrocinari Welckero ad Niobam Ovidi Transformationes adhibenti, neque moror Apollinis mentionem Cassandram amantis quae est Trist. II 400, cuius rei notitia deberi poterat non solum Agamemnoni Aeschyleo, sed magis etiam, ut videtur, Euripidis Alexandro; sed cur unam Hypermetram arripuerit, neglexerit reliqua, id ipsum ex argumenti singulari natura explicasse videmur. Succurrit autem gravissimum hoc: aut enim fallor egregie aut demonstrare poterimus Nasonis temporibus adolescentis ipsam illam Danaidum fabulam Aeschyleam Romae et lectam fuisse et, quod maius est, expressam latine. Quod si tibi persuasero, non modo dubitationem illam debilitatam, sed etiam nostram maxime commendatam coniecturam esse concedes.

Properti inspicimus carmen ultimum libri tertii (Lachmanniani), difficillimum quidem et indignis tenebris offusum. Hoc tamen perlegenti statim elucebit Lynceum fuisse aliquem inter amicos Properti natu maiorem, virum doctrina admirabili philosophum et ethicum et physicum, denique poetam et quidem, quod ad nos maxime pertinet, Aeschyli imitatore. Sed intuentius in locum incumbamus. In prima parte poeta Lynceum accusat, quod Cynthiam suam quam hospitio eius crediderit, mala cupiditate temptaverit;

¹ In Actis Callimacheis rem occurrisse Schneiderus Hygini secutor contendere non ausus est (Call. II p. 63). *Ἰὼδε ἀγλαῖς* inexploratum ad hunc diem Callimachi carmen quid fuerit, ex Licini Calvi epyllio colligas imitatoris. Huc traho frg. anon. Schu. 57; cf. Calvi verba: *a virgo infelix, herbis pascere amaris*.

constantem tamen et firmam fuisse puellam. Ignoscit autem amico quippe qui ebrius peccaverit (v. 22). Sed hoc addidicisse se dicit, amoris obnoxius esse etiam quos notaverit ruga severa (23 sq.), ipsum enim Lynceum amicum seros insanire amores; atque hoc unum est in hac amici offensa quod laetatur poeta, quod tandem adire coeperit amorem. Iam vero vaga Sexti elegia adocere poetam philosophum incipit quodnam litterarum genus amantis pectori aptissimum sit (a v. 27 ad 46), atque novis haec curis mihi interpretanda videntur.

Proficiscendum a v. 31 sq.:

Tu satius memorem musis imitere Philetan

Et non inflati somnia Callimachi.

Et primum quod lectionem loci attinet aperte corrupti, splendida quidem, tamen non vera coniectura est Bergki et Schneidewini, probata ea ab Hauptio Diltheyo (Cydippes p. 3) Schneidero (Call. II p. 41): *Tu Latius Meropem Musis imitere Philetan*; primum enim si graeca lingua Lynceus iste velut Messala bucolicus fuisset usus, debuisset quidem addi *Musis Graeis*; *Latius Musis* adeo superfluit ut inferri Propertio vix liceat. Deinde quae de Callimacho praedicantur, somnia sermoque non inflatus, ea clamant etiam in praecedenti versu non de Phileta ipso sed de arte Philetas agi, cuius rei indicium insuper adest ipsum adiectivum *memorem*. Itaque tale quid scribi necesse erat: *Tu suavis memorem lusum imitere Philetan*. Nihil certe magis idoneum quam *lusus* dici poterat, quoniam ut *naïf* idem est atque *canoro* (Welckeri Theogn. p. 127), ita inter ipsa Philetas carmina fuisse scimus quae *naïf* inscriberentur, et quidem scripta distichis elegiacis (frg. Bach. p. 41 sq.); ita somniis Callimachi denotari Aetia dixit Diltheyus l. l. p. 15. *Lusus* autem sine adiectivo stare nequit, simul *satius*

¹ Ita neque aliter *solum* in v. 26 intellegi potest beneque sic cohaerere omnia vides (*serum* autem qui scripsere prorsus languidam reddiderunt sententiam); itaque hanc unam vocem *solum* satis refragari iis existimo qui post v. 22 novum carmen incipere coniecerunt; neque enim ea in initio posita explicatum ullum haberet. Accedit quod elegi bini ad eundem hominem scripti non ita collocari solent ut alteros alteri excipiant. Haec addenda putavi ad Heydenreichi disputationem quae est in Comment. philol. seminarii Lips. 1874 p. 9 sq.

² Hoc cui persuasit Diltheyus, intelleget multa in Aetia Propertium invenisse argumenta amatoria. Quod magis etiam ei tenendum qui elegias Callimachi idem atque Aetia esse statuerit. Hinc primum inductus sum ut Sappho Callimacheam proponerem, hinc firmatum de Phyllide mihi est iudicium.

male coniungi cum conianctivo diu monitum est; *suavis* autem quod verbum apud Vergilium inque carminibus Flacci obvium Propertius non erat cur respueret (*savia* leguntur Prop. III 29, 39) optime opponitur duro illi poetae (v. 42)¹. Ceterum Ovidius elegiacam artem illustraturus similiter dixit (Remed. 379 sq.):

Blanda pharetratos elegeia cantet Amores

Et levis arbitrio ludat amica suo².

Itaque monet Lynceum poeta ut amatorium lusum Alexandrinorum imitetur. Hoc autem, quod neglexerunt omnes, insipientis esset nisi alios tunc Lynceum solitum esse imitari dixisset antea. Sequitur primum quidem ut verba (v. 27): *Quid tua Socraticis tibi nunc sapientia libris Proderit* ita accipiamus quasi scripserit ille libros Socratica sapientia plenos ('quid tibi tua in libris tuis Socraticis sapientia proderit'; nam etiam re grammatica vix concederetur 'tua sapientia e libris Socr. adsumpta')³. Sequitur praeterea ut in v. 29 corruptum sit *lecta*, male aptum etiam per se; nam horum poetarum quis unquam quaeso lectione dixit carminum leniri posse amorem? Balineum, aequo iure interrogare potuisset, aut equitatio quid tibi nunc proderit? Sententia totius loci haec esse debet: in amore non prodest carmina grande sonantia scribere atque severa, sed mollia illa ac levia quae in ipso amore versantur. Itaque non male esset si legeretur: *Aut quid Erechthei tibi prosunt carmina ficta*? Nam fictum carmen audit cuius grandis longinqua extra rem ipsam posita impeditaque fabulis materies est: videas Vergili Georg. II 45.

Iam vero quis iste fuit quem imitatus Lynceus est? Certum et planum adest in v. 41 nomen Aeschyli, Erechtheus⁴ senex in

¹ *Suavis* poeta e. g. Simonides audit apud Ciceronem N. D. I 60.

² Tacitus Dial. cap. 10 lyricis iucunditatem tribuit, elegis lascivias, *lusus* epigrammatis.

³ Hic autem, post v. 28, inserendi sunt v. 51—54 quos praemonente Lachmanno locum rectum amisisse L. Muellerus bene sensit, rectiorem tamen iis dedisse non videtur, post v. 46 quem pulcherrime versus 47 excipit; turbarentque ii pariter ubique sententiarum nexum praeterquam in loco indicato, quem eundem magis etiam argumenti affinitas commendat. Denique in v. 50 moneo pessime ac perversissime usque ad hunc diem legi *tamen*. An idem *tamen* quod *sed*? Scripserim ego: *Trux etiam a nobis ante domandus eris*.

⁴ Verissime certe Diltheyus l. l. dixit *Erechthei*, in codicibus leniter tantum obscuratum (*Erechti* N. *Erethi* G.), non emendatione egere sed interpretatione; id enim praecclare vel ipsis conaminibus emendatorum firmatur: *Lucreti*, et *Aetnaei*, *Gargetti*, *epe Chii* (!), *Crethi*.

v. 29; itaque aut duorum ille Atheniensium aemulus fuit aut pro Aeschyle etiam senex Erechtheus accipiendus; atque hanc alteram sententiam, quae erat Hertzbergi, re multo magis commendari dixerim; prioris vero patronus Diltheyus existit (Cydippes p. 3) eam unam propter causam quod in v. 41 indicaretur voce *et* intermissa nunc demum transiri quasi ad novum quiddam ad Aeschylum (idem dixit O. Haube l. l. p. 31); itaque Propertium praecurrentibus grammaticis Alexandrinis, adprime Aristarcho, Homerum senem pro Atheniense habuisse dicit.

Sed enim in v. 41 *et* non ad Aeschyleo cothurno trahendum est, sed ad componere verba; nam qui verba componit prorsus diversus est ab illo qui carmina facit; hic enim — cuius rei testis est omnium poetarum usus unanims — componere dicitur non verba sed aut carmina aut versus; Horatius si exhibet *res gestas* atque *sermones componere* (Epist. II 1, 251 cf. Epist. I 1, 12), non artem videlicet, sed argumentum carminis spectat. *Verba componere* bis¹ legi in Ovidi Met. IX 521:

Et meditata manu componit verba trementi,
et in Acontii epistula (XX 27 sq.), ubi Amor scribenti verba dictare dicitur, scribens verba componere²; itaque utroque loco idem est atque *verba exarare*, id quod ipse Diltheyus animadvertit p. 62 adn. Iam notio haec cum minime quadret in Propertianum locum, compositio illa verborum esse nihil potest nisi tractatio verborum artificiosa, atque hanc compositionem Aeschylum ipsum quoque fuisse scis sermone audacissimum; adeas tragicum vel in Raris Aristophaneis memineris quam fusa quamque iocose hoc proprium Aeschyli cavilletur facetus ille Atheniensis; hunc igitur κομπολακόντα et αμνή φήματα πηροῦντα eiusque κωδωνογαλαρονπώλους αλκιμολογῶντων σαρκασμοπονηκάμπιας quantum concedebat linguae latine ingenium, aemulatus Lynceus erat ampullis suis verbisque sesquipedalibus.

Atque quod unum aliquam speciem haberet Oretaei, bene dixit Lachmannus gentile non esse, sed possessivum. Iacobum autem non moror qui *vester senex* ex communi omnium dicendi ratione *philosophum* debere significare contendit (adstipulatus ei est O. Haube de carm. epicis saeculi Augusti dissert. Vratisl. 1870 p. 29 sqq.); casu arripio Taciti Dialogum ibique lego cap. 18 init: *Calvus vester*; ibidem cap. 10: *nos solum cothurnum vestrum . . . sed lyricorum quoque iucunditatem equi*.

¹ Nam prorsus alia res Prop. II 9, 31, ubi *verba componere* idem atque *comp. mendacis*.

² Vereor ne legendum sit. *To male* compositis si quid tamen agimus a me Adstrinxit verbis ingentibus Amor.

Atque simile quid etiam sub verbis *desine et in molles membra resolve choros* latere suspicor; nam sicut *chori molles* hic elegiacae artis vice funguntur (huius usus exempla congecit Hertzbergius ad IV (III) 1, 4), ita etiam *membris* illis exspectamus denotari aliquod artis genus; videbitur igitur Propertius καὶ μετρίcorum graecorum in latinum vertisse ut severam artem melicam et cantica cothurnata elegis opponeret, unde iucundissima mihi effecta videtur verborum ambiguitas.

Homerum autem quem semper proprio simpliciter nomine memoravit Propertius quique apud poetas Latinos omnes Maeonius quidem vocatur, Smyrnaeus, Colophoniacus, nunquam Atheniensis, nostro loco vocari Erechtheum ne substantivo quidem ullo adposito credere nequeo, omninoque adiectivum tam nudum stare posse negaverim (an habes exempla?) nisi antecesserit mentio eius ad quem pertineat: quod utrum contra Homerum magis pugnet an contra Aeschylum mox videbitur. Denique nihil in amore iuvare Homerum ne verum quidem est teste Ovidio Trist. II 371—380; quare non minus quam Antimachus apud Sextum obnoxius amoris Homerus est v. 45 (comparaverunt Hermesianactis frg. 5, 25 sq.).

Itaque v. 33—40 interpretor sic: licet Aetolum referas et Maeandriam undam et equum Arionem, hoc est, licet immisceas¹ severae fabulae res amatorias, tamen num Amphiaræae prosint

¹ Attendas non dici haec revera immiscuisse Lynceum, sed fugit poeta non vera quaeque immisceri vix possint, quod satis firmatur conjunctivo *prosint* in v. 39, quem Neapolitanus servavit; aliter enim indicativus cur non adsit omnino non perspicitur. Ideo epicum et tragicum carmen non erat cur accurate distingueret. Et quidem Aetoli atque Deianirae amor in Thebaide tractari non poterat nisi forte cum Tydeus induceretur, filius Oenei Aetoli. De Arione equo Adrasti narrari debuisset per ambages satis longas, ortum eum esse ex Neptuni amore et Cereris cum et haec et ille equivam formam induissent vel quae similia circumferebantur: ipsa enim origine explicata bene absolvetur qualis tristis ille equus fuisset explicatio (an alia forte tibi praesto est vocis *qualis* interpretatio?). Quid vero dicendum de Maeandria unda? Nam Byblidem Maeandriam Cauni amantem significari credit nemo collatis Ovid. Her. IX 55, Met. VIII 162 sq., Seneca Herc. fur. 638; ipsius autem Maeandri amores non ferebantur. Subsunt ni fallor Hercules et Omphale; id enim suadet simillimus locus Heroidum IX 55: *Maeandros terris totiens errator in isdem, Qui lassus in se saepe retorquet aquas, Vidit in Herculeo suspensa monilia collo equi*. Iam vero in Thebaide adnecti haec non poterant nisi forte excursui qui esset de Aetoli Deianiraeque amore. Denique his consideratis non satis locum excussisse Schneiderum (l. l. p. 41) necesse est concedas.

tibi fata quadrigae? hoc est, num ipsa fabula Aeschylea eo minus severa facta erit?

Iam Lynceus iste quis fuerit non curo¹; curo unde nomen eum acceperit. Namque non verum hoc esse sed fictum atque scaenicum hunc poetam ipsum quasi personatum incedere nemo adhuc infitatus est. Simile quaeres. Provoco ad inventum illud Kiesslingi quod est de Tusco Phyllidis scriptore²; nam Ovidius ubi epicos scriptores enumerat (ex Ponto IV 16, 19) eam haec diceret:

quique sua nomen Phyllide Tuscus habet,
significari his intellexit ille poeticum aliquod Tusci cognomen, comparatis exemplis fere talibus: 'fontem qui nunc quoque... nomen habet dominae' (Met. IX 665) 'porticus auctoris Livia nomen habet' (Art. I 72) cf. etiam ex Ponto IV 16, 17; ita ut eundem hunc esse efficeretur atque Demophoontem illum Propertii amicum ad quem scripta elegia est III 22. Quare quominus hoc Tusci carmen ad heroidem alteram Ovidius adhibuerit temporum certe ratio non obstat. De Lynceo autem sentis quo tendam; is enim qui in Aeschyleis non solum fabulis sed canticis quoque latine scribendis versabatur, si nomen habebat a suis poematis (id autem nunc simile certe veri dicas), vocari Lynceus inter sodales vix poterat nisi quod Danaïdas Aeschyli tractaverat quarum Lynceum magnam partem fuisse consentaneum est. Quod si verum est, iam meminisse et haec iuvabit, tunc temporis alternis signis Danaïdum patriaeque ense sustinentis decoratam porticum esse Apollinis Palatini (videas Ovidi Trist. III 1, 61; Art. I 73; Amor. II 2, 3; Prop. III 31, 1 sq. Schol. Persi Sat. II 56), sicut in balneo quoque apud Vergilium (A. X 497) caelantur una sub nocte iugali Cades manus iuvenum foede thalamique cruenti, et rem eandem iniungere lyrae suae voluisse Horatium (c. III 11): nimirum in deliciis tunc hominum litteratorum caedes illa fuit Aeschylea. Propertius vero nunc demum intellegere videor quo iure adiectivum *Erechtheum* tam nudum ponere ausus sit; namque in antecedentibus ubicunque Lyncei nomen apparet, Aeschyli imitator ideoque Aeschylus ipse cogitabatur.

Sed non minus vaga disputatio nostra procedit Thebaïde illa quam Lynceum scribere sinit Propertius. Ovidi ne obliviscamur,

¹ Aliquam similitudinem intercedere animum advertas inter Lynceum et Chris poetam, philosophus tragicus fuit ut postea Seneca.

² Georgio Fr. Schoemann gratulatur phil. ordo Gryphiswaldiae 1875.

qui si heroidem suam aut ex Lynceo isto aut ex Aeschylus ipso deprompsit, aliqua certe imitationis vestigia indagari par erit.

Et primum quidem diversam prorsus moribus esse moneo urgeoque a reliquis universis heroidem hanc. Audias modo Hypsipyle Medeam amore et odio incensas, Ariadnen querulam frustra que aventem, puellas istas omnes distractas cupidinis lascivia et angore pronas simul in blandimenta et obtrectionem et quavis arte imbutas amatoria — neque enim excipi adeo ipsa Penelope potest. In Hypermestra contra nullum verbum, ne littera quidem una ad amorem pertinens, immo pro pietate sua Lynceum Hypermestra non interfecit, pro pietate sua auxiliantem adfore sperat. Atque ad hanc abstinentiam quid impellere amorum amatorem poterat praeter exempli graeci naturam? Nonne in mentem statim incidunt quae de arte sua Aeschylus ipse dicit apud Aristophanem Ran. 1043 sq.:

ἀλλ' οἱ μὴ δ' οὐ Φαίδρας ἐποίησεν πόρνας οὐδὲ Σθενέπολας
οὐδ' οἷδ' οὐδὲις ἦντιν' ἐρώσαν πάποι' ἐποίησα γυναῖκα.

Quod Euripides confirmat respondens ita: μὴ δ' οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης οὐδέν σοι. Itaque nemo Atheniensium unquam in fabulis Aeschyleis amantem puellam viderat. Quibuscum miro modo concinunt quae Propertius dicit: Nil valet in magno vester amore senex. Vtroque igitur testimonio firmatur et Lyncei et Aeschyli Hypermestram caruisse amatorio sermone, quamquam Prometheus Vinculus Aeschyleus (v. 865 sq.) de Hypermestra vaticinatur: μὴν δὲ παιδίων ἡμερος θέλει τὸ μὴ κτεῖναι σύνευνον. Tam casta enim Musa Aeschyli ut supponeret quidem amorem ubi narratione nuptiarum perstringebat, describere amantem dedignaretur substitueretque ei propriam suam pietatem¹. Quasi firmamento etiam ita succurrere licebit Aristophaneo iudicio: Ovidium enim in Tristium libro II ita lascivias suas excusare scis ut cuiusvis generis scriptores quoscunque licebat amoribus indulsisse arguat, ideo ipsarum tragicarum heroidum cumulat nomina (v. 381 sqq.); itaque num suffugere se siisset severissimum Aeschylum trilogiamque amatoriam? Tamen non adest ibi Hypermestra.

Sed age ipsam fabulam Ovidianam examinemus. Statim adest

¹ Idem testari ipsas fabulas servatas ad unam omnes vix est quod memorem; nam in ipso Agamemnone adulterium suum Clytaemnestra alto silentio obducit usque ad v. 1625 (praeterquam quod caute rem tangit v. 1435); exinde eius mentio per brevem fabulae clausulam non adest nimirum nisi acerba atque indignans. Idem de reliquis fabulis deperditis cur non valeat non video; de Hypermestra plura infra dicentur.

quod magni factus; quod enim Ovidius narrat v. 114: *cum senex* (senex hoc loco expresse dicitur Danaus sicut Suppl. 177. 590) *nos inopi lectis vagamur inops*, bene hoc quidem illustratur ipsis Supplicibus, apud Hyginum vero legis (fab. 168) *Danaum ex Africa profugisse Minerva adiutrice quas navem ei dederit bipropterea in qua Danaus profugeret*. Eadem res apud Apollodorum Bibl. II 1, 4: *Δαναὸς πρὸς Ἀθήνας πλοῦς ἀποδεδωκὸς ὑποθεμένης Ἀθήνης αὐτῷ ναὶ κατεσκευάσας πρῶτος οἶκος*; quae circumscripta habes etiam Schol. Iliad. I 42. In Supplicibus Aeschyli nullum verbum omnino de Minerva adiutrice, sed Danaus solus *βούλαρχος* parat fugam; verbum nullum etiam apud Nasonem; sequitur ut neque mythographi graeci nec ipsae Hyginus¹ ad Danaidum fabulam adhibuerint trilogiam Aeschyli, neque cante egerunt qui ad redivivendam tragicam memoriam hos magis quam Ovidium sequebantur.

Qua de re confirmatio etiam mihi suffragaberis hac altera observatione facta. Rex enim ille qui Argis recipit supplicantes quo nomine appellari solebat? Galanorem (vel Helanorem) *τὸν Στράβων* apud mythographos inveniunt epicam puta Danaida secutos (cf. Welckeri Aesch. Tril. Prom. p. 393) Apollodorum l. l. Homeri scholiasten Pausaniam II 16, 1; atque Hyginum si non omisisset nomen conspiraturum fuisse cum illis concludendum est ex supra dictis. Ovidius igitur cum *magnum Pelasgum* appellet (v. 23) unde eum cognovisse nomen tam rarum veri similis est quam ex Aeschilo qui unus idem exhibet (v. 238)? Tale nomen quo est exilius, eo clarius deperditae fabulae latibulum prodere videtur. Piscatoribus praedam bullulae sufflatae ostendunt in summa aqua evanescentes. Unde etiam *magnum* adiectivum non sine certo exemplo adponere Ovidium crederet. Atque magnus rex idem esse solet ac *potens* (ne Alexandros adferam, cf. e. g. Horati Sat. I 3, 136 II 5, 64); itaque nonne memor ille fuisse videtur sermonis qui est Supplic. 241—246 ubi ingentes fines regni Pelasgici describuntur, praeter ipsam Argos terra Strymonis, Perrhaebia, Paeonia, Dodona, Pindus? Ita supra p. 402 coniecimus Ovidium in Medea (v. 54) verbis *magni nata Creantis* expressisse Euripidea (v. 19): *Κρότωνος παῖδ' ὅς ἀλαμπρῶς χθονός*.

In his autem quae sequuntur vitium tollere refert. Legitur enim in ipso v. 23 sq.:

¹ Falso igitur de eo scripsit G. Hermannus (Aeschyl. I p. 332): 'wie Hygin, vermutlich aus dem Aeschylus, erzählt'.

Ducimur Inachides magni sub tecta Pelasgi

Et socer armatas accipit ipse nurus.

Atque hoc maxime loco praeter unum Euripideum (Archel. frg. 1) Welckerus usus est (Mus. Rhen. 1846 p. 495) ut probaret apud Aeschylum nuptiis cruentis adfuisse etiam Aegyptum; sed enim de Euripidis verbis bene contra disputare videtur Krusius (Suppl. praef. p. 17), Ovidiana vero haec non recto legi testis est vox *ipse*, quam non solum supervacaneam sed perversam esse dico. Si enim praesens fingitur socer Aegyptus cum in Pelasgi domum nurus adducuntur, pronomen *ipse*, si omnino, fortasse ita adplicari potuisset: 'et socer armatas nurus in ipsa Pelasgi domo accipit'; ad socerum adpositum *ipse* omni caret acumine, neque tamen nisi a balbo sine acumine pronomen hoc poni licebat¹. Scilicet non mira res est socer nurus si accipit, mira potius erat si non accipiebat. Itaque non frustra olim librarii pro *ipse* subposuerunt aut *ille* aut *aede* quod obtinebat in editionibus vetustis; atque videas modo G. Hermannum ingeniosissimum virum in quam contortam et absurdam interpretationem corruptela abduxerit (Opuscul. II p. 324); nam ex eius sententia non socer Aegyptus sed 'Pelasgus ille quasi socer esset armatas puellas quasi nurus' accipit! Iam, ut spero, proptata haec succurret emendatio:

Ducimur Inachides magni sub tecta Pelasgi

Nec socer armatas accipit ipse nurus

ita ut *ipse* opponatur nomini Pelasgi sensusque sit: 'non in soceri sed in alienam domum sponsae ducimur, neque enim socer ipse adest ut nurus suas armatas accipiat'². Quae lectio rem ipsam

¹ Fortasse in voce *armatas* acumen sententiae esse dices, quasi si demiretur poeta ad socerum ipsum puellas venire quamvis armatas. Sed hoc intellegere non possem nisi sic, si armatae nurus adessent, vicarium fungi debuisset vico soceri! Vides stare ne hoc quidem posse. Neque omnino in *armatas* acumen positum est quasi in re nova, quippe cum ense eas tenuisse iam antea commemoraverit poeta in v. 11 et 5.

² Eadem medela admovenda est epigrammati Vergiliano (Riesi Anth. lat. 777 v. 4):

Illius haec quoque sunt divini elementa poetae

Nec rudis in vario carmine Calliope.

et magis forte placebit L. Muellero (ed. Catull. p. XLV) *crudit en vain*? Eadem fere Manilio II 766 sq.:

Erutaque abstrusa penitus caligine fata

Pieridum numeris *nequam* modulata canenti.

Eadem, ni egregie fallor, loco desperato Paneg. in Pison. v. 239 sq. ubi post facilem versuum transpositionem bene fluent omnia.

contemplanti certior etiam videbitur; nam qui caedi filiorum adesse voluit Aegyptum regem, post eandem quid rex egisset indicaret necesse fuit; Patras fugere potuisset (ita Pausanias VII 21, 13, sed narratio haec est earum quae unius pagi oppidive fines non ex-cesserint) aut potius debebat ira incensus una cum Lynceo ultionem a Danao petere: at alto ista silentio premuntur. Accedit quod et tota fere antiquitas (scholia varia Hyginus Apollodorus Zenobius) Aegyptum non adfuisse consentit et quae apud Ovidium gravissi-
mo testem in Ibis v. 175 sq. leguntur verba significare idem videntur:

Quaeque gerunt umeris perituras Belides undas

Exulis Aegypti turba cruenta nurus.

De Aeschilo ipso autem valere idem satis certum erit versus Suppl. 874 et 895 ponderanti.

Itaque in epistula Ovidiana Hypermestra postquam vinctam se catenis non paenitere affirmavit pietatis suae (v. 1—20), nup-
tiae describit quinquagenas sub tectis Pelasgi actas, hymenaeum, eandem nefastam, se tamen ipsam contra iussum patris pepercisse Lynceo, illum aufugisse, dinumerasse Danaum generos ex caede

Maecenas alta tonantis

Carmina Romanis necdum resonantia chordis

Eruit et populis ostendit nomina Graeis

Ausoniamque chelyn grandis patefecit Horati.

Nam toto hoc loco agi necesse est de Horatio. Itaque sensus hic 'Maecenas eruit Graisque populis ostendit nomina eius qui carmina tonat alta necdum Romanis chordis resonantia'. Ad *carmina tonare* cf. Vergili A. IV 510; vita Verg. in Sueton. Reiffersch. p. 72 v. 4; tonans autem in v. 241 *grandis* dici Horatius poterat, non *gracilis*; neque omnino *gracilis* in poeta laus est, sed vitium.

Exul Aegyptiae, nam Ius progenies pro patria Argos habet, Africam quasi ultimum orbem pro exilio; ita Hypermestra scribit (Or. v. 112) *caecetor ultimus orbis habet*, hoc est 'eieci sumus qui ultimum orbem (Africam) habitamus'; insula enim ad hunc versum profert Burmannus. Ideo in Supplicibus nusquam patria Africa appellatur, immo in patriam nunc revertuntur Danaides (v. 815 sq.). Igitur in elogio illo (Heroid. v. 129) *soul Hypermestra* eqs. summum inest doloris acumen; nam puella quaequam Argia est, exul moritur, quoniam et a patre et a patriae civibus demonstratur neque ut vivat Argis ei conceditur. Haec igitur prisca illa ira est Iunonis a Supplicibus memorata qua exul et vaga la facta est, vagi et oculos Beli filii Danaidesque (*Ιξίους φυχάς* Suppl. 849) ad unam usque Lyncei uxorem. Hoc ingeniose perspexit Welckerus *Mon. Rhein.* IV p. 508.

iacentis, vinculis filiam onerasse; denique petit a Lynceo sibi ut aut opem ferat aut pareat sepulturam.

Atque haec poterantne derivari ex tragoediis iis quae Graetiarum cum Supplicibus numerum complevisse oportet? Ego equidem quid obstat non percipio. Prorsus enim incognitae illae praeter titulos incertos et ipsos fragmentaque pauca non nimiae hercle loquacitatis. Itaque denuo aliquantisper exspatiandum est rapimurque quamvis inviti in campum illum in quo Welckerus et Hermannus olim digladiati sunt volumine plus uno. Inquirenda enim mihi etiam hac in re non pauca video atque adeo plura quam quae bene excutere hic valeam. Quodsi suspensiones vel dubitationes meas rimari contentus fuerim, doctiori fortasse ad veriora rem perducere continget. Id autem statim velim mihi concedas non ita magnam Welckeri Hermannique sententiarum esse auctoritatem, quippe qui ad arbitrium sine quo certa ratione modo Ovidium advocantes modo mythographorum hunc aut illum alter ab altero dissentiant in re fere una quaque, nisi quod ream in fine fabulae Hypermestram fuisse ex ipso Ovidio uterque assumpsit (similia narrat Pausanias II 19, 6).

Quattuor, non tres prostant tituli in trilogia nostra qui locum sibi vindicare videantur: *Ικέτιδες Αιγυπτίαις Αιγύπτου Θαλαμοποιού*. A Supplicibus certe fabulam incepisse hoc tempore nemo infitias ibit (si dubitas, adeas Tittlerum in Z. f. A. W. 1838 p. 953 sq.). Hanc igitur primum Welckerus partitionem commendabat: *Ικέτιδες Αιγύπτου Αιγυπτίαις*, in altera fabula parari nuptias, eandem cum ipsis nuptiis post finem eius cadere, *Αιγυπτίαις* caedis continuisse narrationem reaeque Hypermestrae absolutionem intercedente Venere. Sed recte haec ipso Hermanno duce Krusium redarguere video in ed. Suppl., vix enim filii Aegypti quibus nubunt *Αιγυπτίαις* audire *Αιγύπτου* poterant, qui populus est¹, sed aut *Αιγύπτου παῖδες* (ita in Suppl.) aut *Αιγυπτιάδαι*, neque vero barbaros istos feroces quales in Suppl. describuntur decebat in orchestra versari. Sin autem in media fabula ipsa committebatur caedes (id quod Hermannus statuit), trucidatus chorus ipse iacnisset!

Danaidibus Hermannus quoque et ultimum locum tribuit et argumentum fere idem (itidemque Krusius), Aegyptiorum loco posuit *Θαλαμοποιούς*, atque qui disputationem eius legerit (Ber. über die Verh. der Sächs. G. W. I p. 12 sq.; cf. ed. Aesch. I p. 331),

¹ Significari populum firmatur Timoclis comoedia *Αιγύπτιοι* apud Athen. VII p. 300 a.

quin recte thalamorum istos curatores ad raras illas nuptias quinquaginta thalamorum retulerit, dubitare non audebit, quod ne Welckerus quidem (in Mus. Rhen. XIII 189) dubitare ausus est¹.

Itaque neglectane Aegyptiis in trilogiam cum Supplicibus consociatis *Θαλαμopoιοίς* et *Αναίδας*? Hoc contendere unus adhuc Krusius ausus est². Welckerus cautior l. l. potius eosdem fuisse sumpsit *Θαλαμopoιοίς* atque Aegyptios (hoc est filios Aegypti); sed sponsos credibilis est ipsos cubiculum sibi lectosque adornavisse? *Τάχα δὲ καὶ τὴν Θαλαμopoιοὶ εἶδος τέχνης* dicit Pollux VII 122, ceterum cf. Krusii praef. p. 15. Incredibilior etiam sententia Hermannii, duplicem in secunda trilogiae fabula eorum fuisse et primum ex Aegyptiadiis, post eadem autem ex thalamorum aedificatoribus compositum spinantis. Denique Krusium Aegyptios eicientem certe non minus deficiit similitudo veri, verissime enim Welckerus dixit (Mus. Rhen. IV p. 482) eici eos non posse nisi ab eo, qui alium aliquem praeter Danaidas mythum exempla veterum fabulatorum copia in lucem protraxerit in quo scenam ingredi potuerint Aegypti³. Itaque non tres fabulae concurrunt, sed quattuor.

Alia difficultas haec. Quoniam enim consentaneum est, ultima fabula ubi incipiat, a commisso iam cruento facinore puellas venire (ad quod acriter nimirum patrem secutae erant; nam qui se ipse aliquam propter causam trucidaturus est causam istam data facultate praeseret remove), parricidio illas obstrictae sunt neque igitur dignae omnino quae chori partes agant. Numquam hercle mihi persuadebitur hoc. Aeschylum qui totam fabulam impendit in Orestis scelus expiandum — et tamen omni odio Clytaemnestra et indignatione digna fuerat — puellis tanguinolentis dedisse ut munere illo fungerentur sacro neque nisi insontibus accommodato. An revera nobiliores quae matrimonium exosae vi vim illatam defendentes offendunt deos nuptiales, quam is qui ipsius Ioxiae iussu obtemperat? Ipse Aeschylus nonne in Prometheo castigat illas quasi *μυιφόρους* egiasque dicit *Θρόνοι νυκτφόρου ἥρω* (v. 862 sqq.)? Damna his ea tu quoque si reputaveris filios Aegypti omnino non hostes Danaidum fuisse sed fratres, nam quod iure pressit Tittlerus (Z. f. A. W. 1838 p. 956) ne uno quidem verbo in tota Supplicantium fabula culpantur illi quasi regno Danaum privaverint Aegy-

¹ Ita Prellerus quoque (Myth. Graec. II^a p. 52) secutus Hermannum est.

² Nam Obardieckius in editione Supplicum huic rei novam curam non impendit.

³ Magis etiam sic hoc firmabitur quae dicuntur p. 424 adn. 2.

ptiaco, itaque (aliter atque in Clytaemnestra) iam nullum fratrum crimen superest praeter mentis ferociam; etenim ut fratribus nuberent sorores hoc ex ipsis legibus fuisse civitatis Aegyptiacae evincitur versibus Suppl. 372—376, quoniam contra Pelasgi verba quod respondeant puellae non habent. Sin autem iudicium (id quod Hermannus putabat) vel expiationem sorores parricidae subibant, eo minus aptae erant ad chorum ultimae tragoediae, quem potius si non Furiis (cf. Culicis v. 246), at hominibus saltem aut accusantibus aut ius dicentibus impertieris.

Quid quod ne fragmentum quidem illud recte legitur gravissimum quod est in scholiis Pind. Pyth. III 27

κάπειτα δ' εἶσι λαμπρὸν ἡλίου φάος

ἕως ἐγείρω πνευμένους τοὺς νυμφίους

νόμοισι θέντων σὺν κόροις τε καὶ κόραις.

Sensu haec destituta, itaque Welckerus cum aliis Heynio obsecutus pro *θέντων* posuit *θέλων*. prudenter hoc repudiavit Hermannus (Op. II p. 324), atque mehercule ridiculus Danaus rex fuisset si ipse hymenaeum matutinum decantasset. Neque tamen tolerabilem quisquam credet interpretationem Hermannii: Tum vero it (h. e. abit?) lumen solis usque dum excito (dicens) 'favere iubento sponsos, ut mos est, cum pueris ac puellis'. Neque enim *ἐγείρω* sine obiecti indicio stare neque suppleri poterat *dicens*. Sed fac recte haec habere, superest et apud hunc et apud Welckerum scrupulus molestissimus in voce *εἶσι*. condonemus et hoc quamvis inviti, verbum *λέναι* perfecti temporis notionem habere, at quando unquam *λέναι* idem fuit atque *προὔδον εἶναι*? apud quem sanum hominem *abiisse* et *abesse* non diversa sunt? Itaque *ἕως ἐγείρω* iuxta *εἶσι* stare non poterat scribendumque erat *κάπειτα δ' ἔρρει* vel simile quid. Denique etiam hoc monendum in fragmento isto temporis notam (occasum vel absentiam solis) parum apte neque solito more per primariam sententiam exprimi, non per secundariam; cur non hunc in modum sententiam Aeschylus formavit 'et postquam abit vel dies vel nox excito illos?'¹

Itaque nulla fere immutata litterula haec Aeschylō restituerim

κάπει τόδ' εἶσι λαμπρὸν ἡλίου φάος,

ἕως ἐγείρω, πνευμένους τοὺς νυμφίους

νόμοισι θέντων σὺν κόροις τε καὶ κόραις.

Hoc est 'et quoniam lumen hoc solis abit, propitios faciant spon-

¹ Neque hoc omnino crediderim graecum scriptorem sibi concessisse ut in narratione pergeret colligatis particulis καὶ ἔπειτα δέ.

non canticis sed pueris puellisque, usque dum illos excoito¹. Itaque non matutinis sed vespertinis canticis cogitantur haud secus atque in Pindari verbis (*ἑσπερινὰ δαιδαλὴ*) quibuscum fragmentum nostrum scholiasta comparat. Loqui Dandus videtur ad sponsos vel potius ad sponsorum caduceatorem promittitque filias suas blandas et mitis adfore quippe quibus conciliandi sponsi sint per canticas puellarum puerorumque. At simul vide quam argute ipsam stragem promissit Danaus, solebant enim cani epithalamia talia hinc *ῥαῖς ῥαῖς* vocari (Schol. Theocr. 18 init.); igitur Aegypti filii illis votis perceptis cum usque ad ipsum mane (*ἕως ἑσπερίων*) in suum honorem ea ut extendantur expectent, *ἐν μέσῳ* potius *ῥαῖς* per filias sicarias eos excitaturus est doli ille machinator.

Quod nisi falsam hanc lectionem dicis, consuetarium est non ultimum Danaidas fuisse tragoediam, quia ipsae nuptiae in ea caedesque praeparantur; nam id certe nunc prorsus absurde dices, huius fragmentum ex narratione Danae in tertia tragoedia de iis instituta quae inter alteram ac tertiam acta fuerant. Sin autem secundo loco stabant Danaides, quid de Aegyptiis dicendum est, quid de *Θαλαμοποιοῖς*?

Atqui ne in secunda quidem fabula chorum Danaides efficere poterant, si in ea nuptiae caedesque non solum praeparabantur sed agerantur quoque. Id autem (quod Hermannus contendebat) tantum abest ut refutari possit, ut maximam per rerum naturam habeat veri similitudinem. Nam una quae praesto est comparatio fabulae tripartitae, Orestiani dico, dierte commendat ut in primo quidem dramate tragici facinoris causas praedoceamur (Supplices, Agamemnon), in medio facinus ipsum perhibeatur (Choephoros), in tertio sceleris aut expiatio aut supplicium (Eumenides). Fortasse nimis monstruosum illud facinus dices: at hoc quid refert quoniam non perpetrabatur in ipsa scaena sed narrabatur perpetratum? Contra si inito caedis consilio secunda fabula finiebatur, nonne stupescere debebant spectatores et stomachari ante rem actam ubi summo timore et expectatione penderent, tolli aulaeum?

Pensitemus etiam hoc. Constat enim machinationum artificem Aeschylum prudentissimum fuisse quique oculos spectatorum aspectibus novis mirum quantum delectare calluerit; certe non prudenter ille egisset si choreutarum adhibuisset easdem personas ad duas vel etiam ad tres (tres enim cogitat Krusius p. 16) eodem die quas docebat fabulas! Velim mecum dubites hoc dignum pu-

lare arte Aeschylea, neque enim firmari exemplis poterit, immo varietatem summam appetiit cum coniungeret Phineum Persas Glaucum, Edonos Bassaridas Neaniscos, Agamemnonem (senes in choro) Choephoros Eumenidas¹; ideo Welckerus (Aesch. Tril. Prom. p. 59) cum et in vineto Prometheus et in *πυρρόρῳ* chori partes Oceanidas egisse falso statuisset, varietatis defectu ita ipse offendebatur ut diverso saltem ornatu deas incessisse diceret.

Cumulantur difficultates; superest clarissimum illud Danaidum fragmentum ex Veneris oratione excerptum (Athen. XIII p. 600), atque ad iudicium absolutionemque Hypermestrae orationem istam pertinuisse non sine specie veri consentire omnes video. Itaque cognoscis Danaidum quantus fuerit ambitus. Relabimur enim ad eam argumenti amplitudinem quam Hermannus (Op. II p. 324) his verbis castigavit 'Quis facile sibi persuadeat (pugnam) nuptias caedem iudicium perpetratae intermissaeque caedis una potuisse tragoedia comprehendi? Immo satis erat, iudicium institui'. Sed rogo iterum, haec si ita sunt, quid de Aegyptiis dicendum est, quid de *Θαλαμοποιοῖς*? Ecce labyrinthus viarumque error inexplicabilis. Tamen in penitissima intrasse mihi videor cernereque Minotaurum. Licet igitur non adsit Theseus, in discrimen tamen contra eum accingamur.

Titulus Danaidum ipse perversus est et inepte scriptus. Iuxta ponuntur Supplices Danaides, accedunt aut Aegyptii aut Cubiculari homines: quae ista est divisio omni ratione destituta! Num Prometheidis prima fabula *Ἀεγυπτῶν*, altera audiebat *Προμηθεύς*? Nonne rideremus si quis Choephoros denominaret *Μητροκτόνον*, Eumenidas *Ὀφειρην*? Dinumeraturus animalium genera piscibus avibusque ipsane animalia addes? Denique num pars cum toto in unum computari potest? Ego certe facere non possum quin efflagitem, si puellae illae in posterioribus quoque fabulis chorum duxerant, ut *Ἰκέυδης* sequantur aut *Νυμφοκτόνοι* aut *Ἀδικοκλήναι*.

Nescio num cui videar sic profligasse laborem. Facile certe claram lucem recuperabimus hoc Aeschylei carminis filum si sequimur: *Δαναίδες ἢ Ἰκέυδης, Δαναίδες ἢ Θαλαμοποιοί, Δαναίδες ἢ Αἰγύπτιοι, Ἀμυνώρη σάτυροι*. Scilicet addebatur choreutarum nomini universus ille prisca epici carminis titulus (quo Phrynichus quoque usus erat) complectebanturque totum trilogiae argumentum litteratores antiqui uno Danaidum nomine prorsus eadem ratione

¹ Atque etiam Thebaidem cum feminarum chorus concludat, in Oedipo adfuisse senes colligere possis ex Sophocleo exemplo.

¹ Nam obiectum *ῥαῖς ῥαῖς* ad *ἑσπερινὰ* nunc facile supplebimus.

qua apud Aristotelem Poet. 18 tribus Aeschyli fabulis unum nomen *Προμηθεύς* substituitur (caveas enim ne pluralem huic loco impu-
tes). Atque quia nomen hoc ad argumentum designandum aptissi-
mum obtinebat¹, factum est ut Aegyptiorum fragmentum unum tan-
tum legeremus, unam tantum *Θαλαμοποιῶν*, eadem de causa in fa-
bularum catalogo iidem *Θαλαμοποιοί* omissi sunt².

Atque de hac Danaidum inscriptione si mihi non credis, cre-
das Straboni. Hic enim apertis verbis scribit (V p. 221) *Αισχύλος*
δ' ἐκ τοῦ περὶ Μυκῆνας Ἄργους φησὶν ἐν Ἰκτίσις ἢ Δαναΐσιν
τὸ γένος αὐτῶν (sc. τῶν Πελασγῶν). An obliviosum historicum me-
moriamque incerta maluisse putas duarum fabularum optionem lecto-
ribus dare? Res autem unice quadrat in Supplices, nimirum verba
περὶ Μυκῆνας ipse Strabo addidit ut Argos Peloponnesiacos distin-
gueret ab aliis, imprimis a Thessalia quae *Πελασγικὸν Ἄργος* au-
diebat. Concludendum autem est ex hoc Strabonis loco in secunda
et tertia Danaidum fabula res Pelasgicas non amplius tractatas
fuisse. Denique verum ipsum infelicitate obacuravit Hermannus cum
scribi iuberet *ἐν Ἰκτίσι καὶ Δαναΐσιν*.

Iam remotae ni fallor difficultates omnes: ante initium secun-
dae fabulae pugna cadit Pelasgorum filiorumque Aegypti, in qua
Pelasgus imbellis rex periisse putandus est; Thalamorum curatores
et haec narrant et canticis nuptiarum fata illustrant, ad eos per-
tinet fragmentum in scholiis Pindari servatum; in ultima fabula
Aegyptii, hoc est Aegypti filiorum comites³ captivi (cf. e. g. Eu-
ripidis Troades) dominorum suorum exitium conqueruntur exuta
ferocia perque malam fortunam placidi dignique orchestra invocant
que Argivos vel deos Argivorum ut de Danao sororibusque vindi-
cent necatos⁴, concors cum iis Lynceus cum a fuga revertitur.

¹ Imitator iam Aristophanes in comoedia *Δαναΐδες* inscripta.

² Pro his in catalogo *Δαναΐδες* separantur ab *Ἰκτίσιν* et *Αἰγυπτιοῖς*:
facili hoc errore fieri potuisse concedes, ita *Βάκχαι* et *Πενθεύς* ibidem
separantur quam unam fabulam esse Welckerus dixit. Duplex inscriptio
etiam haec. *Θεσσοί* ἢ *Ἰσθμισσαί*, atque unam tantum earum exhibere
solent grammatici.

³ Nimirum non sine comitibus advenerunt filii Aegypti magnum
bellum parantes, ideo complures eorum naves esse Aeschylus memorat
Suppl. 691 sq. Ceterum iam Ahrensius (Z. f. A. W. 1844 Oct. p. 4) Ae-
gyptiis ultimum trilogiae locum tribuit, sed consilio alio.

⁴ Ad hunc chororum pertinent verba difficillima quae servavit Eu-
mol. Ind. p. 227, 87 (cf. Cramer's Anecd. Oxon. II p. 448) quem locum
ita adscribo *Ζαγρεῦς, ὁ μέγας ἀγρεύων. Πότνια Γῆ Ζαγρεῦ τε . . .*
ὁ τὴν Ἀλκμαιονίδα γράψας ἔφη. τινὲς δὲ τὸν Ζαγρεῦ υἱὸν Ἀΐδου φασί.

intercedit Venus eiusque ideo orationis fragmentum Aegyptiorum
fabulae adscribendum est.

Revertamur ad Ovidium, animum advertere non pauca iuva-
bit. Et primum argumentum *Θαλαμοποιῶν* non male exprimere vi-
dentur quae de nuptiis legis epist. v. 23—78, hymenaeus vesper-
tinus quem praeparari in fragmento supra tractato vidisti adest in
verbis *Volgus hymen hymenaeae vocant* (v. 27). Neque quod *vino*
dubii gravesque sponsi dicuntur (v. 29. 33), a ferocibus illis apud
Aeschylum sponsis¹ abhorret (id quod sumere videtur Krusius
p. 22 adn.); meminerimus modo quae de ebris apud Aeschylum
obvis Welckerus disputavit (Nachtrag zur Schrift über d. Aesch.
Tril. p. 161 sq.).

Mirabar cum primum attente Supplices legerem, cur Pelasgus
rex in v. 925—930 subtiliter exponeret duo Danaidibus domi-
cilia parata esse, altera populi urbici, altera quae ipse sibi aedifi-
casset 'non parva manu'; eorum utrisque aequae puellis uti licere.
Quam rem iterum Danaus tangit v. 1009 sq. dicens: *οἴκησας δὲ καὶ*
διπλῇ πύρᾳ τὴν μὲν Πελασγός, τὴν δὲ καὶ πόλιν διδοῖ οἰκεῖν λατρῶν
ἀπερθεν· εὐπειτὴ τὰδε. Vtramnam domum puellae praetulerint non
additur. Sed ipsa partitio cur instituitur a poeta? Iterum adesto
Ovidianus versus hic: *Ducimur Inachides magni sub tecta Pelasgi*.
De sponsali agmine hic esse sermonem sequentia docent, patet igitur
Aeschylum habitationem duplicem non frustra memorasse ad-
dixitque in fabula secunda Danao sororibusque urbicam, Aegypti

ὡς *Αἰσχύλος ἐν Σισύφῳ Ζαγρεῦ μὲν υἱῷ (τε νῦν μοι Cram. τε νῦν με*
Et Gud. quae carent sensu) καὶ πολυξένῳ πατρὶ χαίρειν. ἐν δὲ Αἰγυ-
πτιοῖς οὕτως αὐτὸν [διὰ] τὸν Πλούτωνα καλεῖ τὸν ἀγχαῖον (?) τὸν πο-
λυξενώϊστον Ζῆνα τῶν κεκμηχότων. Infelicitate haec a grammatico
fabulas confundente proferri sumunt non ex Aegyptiis, sed ex Supplici-
bus (v. 186 sq.); scilicet ipsum nomen *Ζαγρεῦς*, propter quod unum verba
citari poterant, abest a Supplicibus neque ibi illud inferre adhuc conti-
git cuiquam (cf. Krusi notam), quare multo etiam magis Hermannus
peccavit. Restat hoc ut in ultima trilogiae fabula Aeschylus ex prima
verba fore integra repotiverit. Quod licet permirum sit, non omni tamen
caret explicatione, nam Supplices verbis illis Orcum vocaverant suspen-
dio se morituras esse affirmantes si nubere fratribus cogerentur; itaque
si quid video, chorus Aegyptiorum sub finem trilogiae ipsa illa Dana-
idum verba mortifera hoc uno consilio adhibere poterat sollertissimo ut
mortuas nunc revera eas esse diceret malignus promissaque illa suum
exitum habere spectatores sentirent. Atque non video ego tali *περιπε-*
ταῖα quid refragetur.

¹ *πύρῳ* ex *κρίθῳ* μέθυ dicuntur Aegyptii Suppl. 920.

vero illis arcem Pelasgi ut haberet unde et quo nuptialem pompam duci fingeret, arx enim debebatur victoribus. Vides igitur rem scenicam Nasonem non leviter curavisse.

Plures similitudines requirenti ostendere hanc possum: nam in Prometheus Aeschylus v. 867 Hypermetram dicit praeferre alterum alteri malleque imbellem audire quam caede inquinatam (κλέειν ἀνάλκας μᾶλλον ἢ μάττορος); simillime apud Nasonem (v. 7 sq.): *Esse ream praestat quam sic (hoc est, quam scelus ausam) placuisse parenti; Non piget immunes caedis habere manus.* Itaque protulisse Aeschylum talem in Danaïdibus quoque sententiam veri simillimam est. Item quod Prometheus dicit ἀπαμβλύνθησθαι γυνήν, illustratur hoc Ovidi versibus maxime 37—50.

Non vero in scena Hypermetra amore se mulceri (ἰμερόν τ' ἡρώδην Prometh. v. 865) dicebat: haec rei testis sincerus Aristophanes, subvenit Propertius neque non noster Ovidius; sed crimen tantummodo expavescebat, obtemperabat pietati. Aliis animi res est narrare amorem, alia ipsam amantem deque amore suo loquentem in scenam inducere: illud non infrequenter Aeschylus faciebat (cf. Ius amorem Prometh. 640 sq. Cassandrae Agam. 1202 sq.); hoc neque volebat neque valebat. Et quidem necesse erat pro nobilitate cothurni Aeschylei eam quae alias amans fuisse dicitur, ubi primas in tragoedia partes actura est, iam non cupiditati suae inservire sed sententiae morali. Amari fortasse se dicere puellae licebat, se amare non licebat.

Atque quomodo amorem talem Aeschylus illustraturus fuerit ex ipsis si fallor Promethei verbis extricabis: postquam enim I. I. amorē mulceri puellam dixit, nonne consequens esse debebat ut pergeret: *δοῖν δὲ θάλασσαν βουλῆσθαι, κλέειν ἀνάλκας μᾶλλον ἢ κταμένον φίλον?* Ita non perrexit, sed sententiam eam moralem et generalem praetulit quam repetitam a Nasonē invenimus: *κλέειν ἀνάλκας μᾶλλον ἢ μάττορος.*

Accedit causa quae dicitur interna, vita ea in ipsa totius fabulae explicatione et exitu, consentaneum est enim in fine demum trilogiae intercedente Venere veras nuptias inter Lynceum puellamque conciliari, ideoque non minus consentaneum salvo ibi pudore illam, quamquam nuptiae eorundem iam praecesserint in ipsa secunda fabula, necdum resolutam amore cum fratre coniungi debere. Quodsi in secunda fabula ἰμερός ξυσίνου fuisse descriptus, de castitate vereretur Athenienses ut credidissent poetae. Ad feriendum autem ipsum thalami foedus regale unde Perseus et Hercules originem ducturi sint, ipsam deam Venerem poeta advocat, itaque amor

omnis vim in animo sitam humano describere fugit Aeschylus, nunc demum cothurnatus potius personatusque scaenam perambulat de caeli terraeque conubio *μυσική* perorans. Hoc enim maxime perpetrandum Veneri erat, ut conubio inter fratrem et sororem Graecis moribus contrario veniam pararet, quod ipsam quoque Hypermetram reformidasse et horruisse certum est ex Supplicibus. Itaque etiam hac via eo devenimus ut amorem eam nullum, sed facinoris tantum aversionem ostendisse cum Lynceo parceret postulemus.

Vnum restat in epistula Ovidiana ex quo odorari Aeschyleam originem mihi videar quam maxime manifestam. Subito enim inde a v. 85 incommoda sua missa facit heroine perque versus viginti quattuor, hoc est per quintam fere partem totius epistulae Ius aviae perhibet transformationem et fugam miserabilem. Perventiges reliquas omnes epistulas, licentiam tantam admissam invenies nusquam. Atque iure abreptum ipsum Scaligerum dico ut aliunde intrusos istos versus esse contenderet adsistentibus Dan. Heinsio Vlitio Lehrsio (ad eandem Riesius sententiam inclinat), nam futilia contra disputavit Lennepius Loersio plaudente. Examines vero vinculum quo in sermonem haec fabulatio immittatur, versus est 85: *Scilicet ex illo Iunonia permanet ira, Quo bos ex homine est, ex bove facta dea.* Itaque ex vetusta Iunonis ira qua olim Io laborabat suam quoque puella calamitatem repetit. Tragicum hoc cogitatum esse unus quisque videt, simul vero ex more Aeschylei cothurni canticorum amantissimi ut magno atque epico ornatu persequatur cogitatum poeta. Itaque excursus ille non interpolatori debetur sed Aeschylei aemulatori. Ira Iunonis prorsus eadem ab ipsis Supplicibus canitur v. 144 sq. (= 157 sq.): *O Iuppiter, contra nos (quae fraterni matrimonii odio ad letum propellimur) contra nos ira de Io caelestis investigatrix est; Iunonis enim uxor is tuae odium agnosco quo vincitur Olympus.* Etiam in magno illo cantico Suppl. 509 sq.¹ in quo puellae salutis spem sibi excitant comparatione Ius quam post mala incomparabilia comis Iuppiter atque propitius tetigerit, non tamen ipsa ira Iunonis omittitur, sed ad eam subeundam gens tota dicitur procreata (v. 571 sq.: *τίς γὰρ ἄν κατένανθεν Ἥρας νόσους ἐπιβούλους*). Itaque in Aegyptiorum quoque fabula Hypermetra ut se iam iterum per Iunoniam iram miseram vagam exulem (cf. quae diximus p. 418 in adp.) esse di-

¹ Ad ipsum illud Aeschylei in Supplicibus canticum iam N. Heinsius elegantissimi iudicii vir Scaligeros revocavit.

careret fere necessarium fuit, aut chorus fortunam Hypermestras hunc in modum commiseratus est. Inde simile suscepisse Ovidium conicio.¹

Præterea nonne iure Welckerus Aeschylum putavit etiam hoc (v. 79): *Danaus generos ex caede iacentis Dinumerat*? Nonne scemen illud in v. 31: *In thalamos laeti — thalamos sua busta — feruntur* facile tribues choro *Θαλαμοποιῶν*? Audacia quoque illa in v. 116—122 insueta neque accommodata elegiacis nostris, quæ perierit undequinquaginta sorores dicuntur unusque manere frater eo sensu ut vivant quidem illae sed amori Hypermestras perierint (nam vivere eas ex v. 15 sq. concludendum), austeritas haec inquam sermonis, qua verus sensus obscuratur, nonne bene sit si præformata fuerit tragico exemplo?

Denique sicut in Deianira reliquisque epistulis ampliasset rem Ovidium vidisti, ita in Hypermestra quoque additamentum aliquod²

¹ Singula tamen liberius Nasonem explicare oportebat, quoniam vix quidquam magis diversum a melica Aeschyli arte est quam elegia Ovidiana epigrammaticis tamen plena. Quomodo perpoliverit exemplum suum imaginari fere poteris comparans Suppl. 566 sq.: *χλωρῶν δελμάτων θυμὸν πᾶλλον ὄψιν ἀθήνη, βοτῶν ἐσθλῶντες δυσχερὲς μετὰ μύρον, τὴν μὲν βοῆς, τὴν δ' αὖ γυναικὸς ἑτέρας δ' ἐδάμβουν* cum Ovidi v. 97: *fonte bibi* bis spectasque tuam stupefacta figuram, aspicitur itaque apud alterum a stupefactis circumstantibus, apud alterum a se ipsa stupefacta. *Furor* et *insana* Io dicitur apud alterum, apud alterum *μαυρομένη* et *διδῶ*. Audacissime apud Ov. 106 ipse Nilus insanas puellas ora bovis exiit *distans*: an chori carminis agnosces audaciam? Ibidem quod mirum in modum *boopactæ* quasi una voce Io vocatur, tragicumne audire videris *verba componentem* qui fere *ταυροπαλλὰν* eam vocaverit vel *ταυροπαρθένον* Lycophron (v. 1292)? Nimirum *insana* in v. 106 daturus. Sed enim ad ornamenta ista potius Calvum Naso adiit, si quidem in loco qui concinit cum nostro Met. I 567—566 verba: *et amara paritur herba* (v. 681) sumpta ex Calvianis sunt p. 409 adscripta.

² Finit epistulas elogium puellae Ovidius inseruit v. 129 quod idem fecit in ep. II et VII, atque hac re memorem eum fuisse probatur Horatiani quoque carminis III 11 quod concluditur verbis: *i secundo Omine et nostri memorem sepulcro Scalpe querelam*, non minus aperte Ov. v. 78 adsonat ad Horati v. 37. Atque elogium cum apud hunc sculpatur, sculpatur apud illum, alterum ex altero magna cum probabilitate corriges; verum Ovidium servavisse probatur titulo C. I. L. III 21 hexametris, cuius notitiam Baecheleri viri clarissimi humanitati debeo, quippe in quo Horatiana memoria compareat: *Vidi pyramidas sine te dulcissime frater Et tibi quod potui lacrimas hic maesta profudi Et nostri memorem luctus hanc sculpo querelam*. (Ex verbo *querela* apparet antiquos pro eadem

monstrari potest; bellum enim inter patrem et patruum (v. 111) alienum ab Aeschilo omittere noluit, id quod tenendum est versus 53—66 contemplanti; hic enim praeclara diverbia legis interposita stichomythiae Graecorum mirum quantum similia, atque haec aut in naturam elegorum aut in horum poetarum consuetudinem minime quadrare vix quisquam negabit (diversum enim est Catulli cum Ianna colloquium). Cogitari igitur potest succrevisse haec quoque tragicam artem aemulanti (modo anxiam tibi Hypermestram finge thalamos relinquentem cumque choro colloquentem semper prono in obsequium), tamen liberius haec composita esse produnt versus 61 sq.

Iam brevare licebit quae disputavimus. Examinantes Phaedram Deianiram Medeam cognovimus tragicorum carmina expressisse Ovidium et certa hac in re uti solitum esse ratione; quia plerasque heroidas apparebat fluxisse non e mythographis sed ex poetarum exemplis, etiam quae restabant elegias indidem fluxisse videri oportebat (mythographorum lectio nimirum ad tantam hoc in genere ubertatem nunquam excitavisset poetam); visum igitur perprobabile est atque aliis causis additis etiam certi simillimum Hypermestram imitationi deberi Aeschyli. Ex hac imitatione explicatum suum acceperunt quae non satis aequabiliter vel insolentius scripta in illa deprehendimus. Itaque et fontis similitudo et compositionis persuasit nobis hanc epistolam ut non minus confidenter quam reliquas Nasoni adscriberemus adolescenti¹. Sicut Vergili et Tusci auctoritate ad Dido et Phyllidem, ita ad illam scribendam incitari poterat studiis in Aeschilo versantibus Propertiani Illius amici, modo cum hoc aequae ac Propertio Ovidium sodalicio coniunctum fuisse iure sumamus.

Sermonis colores Ovidianos esse in ep. XIV vix est quod moneam; ita e. g. *praepedire* et hic (v. 18) et in Tristibus (I 3, 42), clausula v. 35 revertitur Met. VII 838, v. 113 in Met. XV 585,

voce accepisse, id quod hodie constat, elogium et elegiam; nam *elegia* *lebile carmen* ep. Sapphus v. 7 et frequenter.) Ceterum Horatius amantem Hypermestram reddidit, quippe Lyden ut amaret neve nuptiarum expers maneret maritoque cruda incitaturus.

¹ Nec tamen nimis eam placuisse Nasoni ipsi dico. Nam quod superest ad collocationem heroidum ut attendas, trium librorum unus quinque finitur quidem fabula epica (5. 10. 15); tragicæ fabulae ita *terminant* ut liber III habeat quattuor, II tres, I unam; Sophoclearum loca *vicina* non casu facta putabis (8. 9); denique in ultimum locum una Aeschylea magisne redacta ut legeretur an ut neglegeretur?

dade neqi (v. 125) in *Fast.* IV 840, *credibile est* (v. 58) in *Amor.* III 1, 2, nudus his positum (v. 100) in *Met.* IV 261, *populus fratrum* (v. 115) cf. cum *populo sororum* *Her.* 9, 62. Audacior loquela in v. 29 *comitum clamore frequentes* firmatur versu *Her.* 12, 143, et *Hymen clamant Hymenque frequentant*; nam etiam *Hyp.* v. 25: *undique confluunt praecinctas lampades auro eodem loco* exprimi videtur (12, 188): *et accenso lampades igne micant*. Atque sicut in *Ariadnes* memoriam ubi inoidit, ex *heroide* sua sibi verba promit (*Ariadnes* 123 = *Art. Am.* III 35, *Ar.* 96 = *Heroid.* IX 116, *Ar.* 16 = *Art.* I 529), ita *Hyp.* v. 91 sq. fera verbo tenus iterantur *Met.* I 636 sq.; ad *Hyp.* v. 49: *sed timor et pietas crudelibus obstitit ausis* leviter certe adsonat *Art.* I 73 et *Ibid.* 353: *quaeque parare necem miseria patruulibus ausae* (cf. *Properti* V 7, 66), apertius *Ibid.* 170: *aculis Aegypti turba cruenta nurus* ad v. 24: *nec soocr armatas percipit ipse nurus*.

In quo autem offendit *Lachmannus*, *potitur* (v. 113) longa vocali posita, prius hic usus etiam magis offenderet apud scriptorem aetatis argenteae; aptime *Muellerus* (*Mus. Rh.* VIII p. 87) contra *Lachmannum* infinitivum *moriri* protulit, ex *Met.* XIV 215 in eadem hexametri sede collocatum (nam de hac lectione dubitatio cum est), addo per *Amores* omnes epistulasque a prima ad XIV nunquam praeter nostrum locum ipsum potiendi verbum usurpasse *Ovidium* ita ut ne inconstans quidem hic in carminibus fuisse dicere possit. Denique pentameter ille (v. 62) molestus quidem: *quae lamen externis danda foront generis, sed semel inreperere potuimus* talem in primum poetae opusculum affirmare negari aequit; immo novimus invenia *Ovidi* versum etiam alterum eodem, fere vitio terminatum hunc: *cui ego non dicam Furia te furiam* (*Quintilian.* IX 8, 70).

Hic finis esto. Absolvere rem non valuimus, sed hoc fortasse ut absolutures excitaremus.

Appendix. Conjecturam proposuimus p. 399 in adn. 2 (cf. p. 410 adn. 2) *Sapphus* epistulam *Ovidio* falso adscriptam ex imitatione fluxus exempli *Callimachei*. Videndum est nam *Callimachea* supersint ea quibus commendetur; quo in munere si audax nonnunquam videbor, laudabor: vitia enim haec in naufragia. Itaque comparare iuvabit frg. *Callimachi* 295 *Schn.* *Κρήνη λευκὸν ὕδωρ ἀνέβλεπεν* cum *epist.* v. 157: *Est munda nitroque magis perlucidus antris* (hoc latebat, male enim loci mentis amittebatur). *Esse sacer* (fortasse hoc pertinebat etiam frg. anon. *Schn.* 8 vel 49). Iuvabit comparare frg. *Call.* 521: *Κρήνη δὲ παρὰ τοῖς δαίμονι*

κρύουσα cum *ep.* v. 161: *Hic ego cum lassos posuisssem fletibus artus*; item, frg. 242: *Γράμματα δ' οὐχ ἔλισσον ἀπόκρυφα* [*Πηγαίδες μοι*] — nam *ἔλισσον* facile ex *Ammonio* restitues — cum latinis versibus 27 sq.: *At mihi Pegasides blandissima carmina dictant: Iam canitur toto nomen in orbe meum.* (*Pegasides* et *Propertius* IV 1, 19 et *Ovidianus* hic poeta sine graeco exemplo scribere vix poterant, velut *undas Pegasidas* *Ovidius* ipse cecinit *Trist.* III 17, 15 concinente *Moscho* III 78 et poetis *Anthol. Pal.* 9, 230. 11, 24.) Porro *Callimachus* scripsit (frg. 150): *Πολλάκι καὶ κανθῶν ἦλας ἄωρον ἄπο*, haec enim *Hemsterhusi* correctio pro vitiosis *ἦλασα ὦρον ἄπο* et lenissima et verissima est, quod accuratius inspecto *Etym.* *Magno* (p. 117, 8 sq.) facile intelleges. *Homericam* ibi explicatur glossa *ἄωροι* his fere vocibus (similia habes in *schol. Odys.* μ 89): *ἀσθενεῖς δυσφύλακτοι ὅμοι δυσόρμητοι* pergiturque infra: *Καλλιμαχος δὲ κατὰ μετὰληψιν τοὺς ἄωρους . . . ἢ τοὺς ὀρεόμενους*, itaque haec omnia de adiectivo *ἄωροι* dicta servant fere numerum pluralem (semel miro modo inseritur: *οἱ δὲ τὸν μέγαν φασιν* . . .), quare separanda ab his sunt tamquam aliunde intrusa quae intermissa leguntur de substantivo *ἄωρος* singularem servantia. Haec restituenda fere sic: *ἄωρος καὶ ἄωρος κατὰ πλεονασμὸν τοῦ Α* . . . ὦρος γὰρ ὁ ὕπνος εἶναι. quae tendunt usque ad *ἔθεν καὶ παρὰ τοῖς Ἀπτικοῖς οἱ ὦροι*. Sed haec si aliter haberent, satis pateret ex verbis *ὦρος γὰρ ὁ ὕπνος* hic non explicari *ὦρος*, sed explicanti servire; vix operae pretium conferre quae similiter loquuntur s. v. *ἄμμορον*: *μῦθος γὰρ ὁ θάνατος*, s. v. *δακλῆς*: *σάλη γὰρ ἡ φροντίς* (et quidem *σάλη* non minus rarum quam *ὦρος*). Copulante autem *ὦρος καὶ* ('etiam') *ἄωρος* veluti p. 433, 50: *ἀπεροπείης οὖν καὶ ἡπεροπείης*, ubi posterior tantum vox exemplo illustratur. Itaque *ἄωρος* pro *somno* a *Callimacho* positum ignoratur praeter unum *Sapphonis* versum quem ipsum simul exhibet *Etym. Magnum*. Quod si hanc ille spoliavit (id eo credibilis quia idem in *Homericam* glossam *ἄωροι* inquisivit), hoc apte certe faciebat in amore illius narrando; in epistulae autem v. 123 sq. fruitur amatoriis somniis puella ita ut *vigilent sensibus ora*, postea in silvis sola cum una lusciniā cantat: *hactenus ut media cetera nocte silent* (v. 156; hoc est, huc usque cetera silent quasi media nox sit; indigne enim in scripserunt pro *ut*, nam dies est inde a v. 135). Itaque poterant *Callimachea* ita haberi: *Πολλάκι μὲν θάλασσαν μὲν ἐναργεῖσιν ἡμερος ὕπνοις Πολλάκι καὶ κανθῶν ἦλας ἄωρον ἄπο*, attendasque sicut *πολλάκι* duplex fuisse videtur, ita etiam *ep.* v. 125 sq. a voce *saepe* incipere his posita. Porro poterat dici de *Sapphone*: [*τεμένη*] *διβρῆς Κύπριδος ἁρμονίης* (frg. 267 cf. *ep.* v. 191), poterant illius cum puellis consuetudinem (*ep.* v. 201 et 19) criminari *κηκάδι σὺν γλώσση* (frg. 253). Canere desiderat, itaque non male de ea: *ἄλλ' ἔτ' ἀκούους οὐκ ἔσχεν* (frg. 296). *Phaon* carmina eius olim amabat (*ep.* v. 199 sq. 32—42), nunc neglegit: *Μουσῶν κείνος ἀνὴρ ἀτίει* (frg. 537). Sed leviora ista; iam vero scia multa quae in grammaticis lexicographis sine nomine citantur ab *Homero* aliena, et facile trahi posse et certa haud raro conjectura tracta esse ad *Callimachum* (adeas 'fragm. anonyma' quae curiose composuit *Schneiderus* sub finem *Callimacheorum*, cuius numeris utar

ne spatiosior sim). Ex quibus adscribo haec: Ἥμος δ' ἡπεροπῆας ἀπε-
πτοῖεν ἐνέοις ἡλίου ἀναχάρ (Sohn. 98) quibus respondent ep. v. 185 sq.:
At cum se Ἥταν ostendit et omnia secum, tam cito me somnos desti-
tuisset quoror. Non male haec excepissent frg. illud Call. 150, nisi ei
adiungere praeferres Diltheyum secutus (Cyd. p. 71 adn. 2) ex Suida verba
adespota: οὐδ' ὁσσοὶ ἀνδρὲς ὑπναίουσαν quibus patrocinari forsitan vi-
deatur Dauidas ales in ep. v. 154. Cum ep. v. 45: omni tibi parte
placebam cf. Sohn. 92: ἔδον, φίλον ὡς κεν ἔδῃαι. — In exoelso monte
Phoebus Leucadius habitat (v. 166), hoc est ἐν' οὐρεὺς ἀμβλυνέσαι (Sohn.
70), id quod varius poeta scripsisse deinceps potest quod Suidas exhibet
ἡλίου πετρά· ὑψηλή — sed enim vetusta haec corruptela; scribas
ἡλίου πετρά, cui contrarium (ὁδὸς) εὐπετής, sicut ἡλίου πετρά, cui contra-
rium εὐπείρος, explicatur in Et. Magn. p. 427, 40: εὐπείρος καὶ ὑψηλός
(ἡλίου πετρά Homer. Il. O 273). Praecipitium aliquod spectatur etiam
in glossa apud Suid. Il 2, p. 25; quem locum ita emendes: παλιμβαλῆς·
ὁ ἄνθρωπος πετρίων, ὁ ὑπνός (nam ὁ πρηνὴς idem atque ὁ κάτω κατὰ πε-
τρίων). Ad furialem Erichtho in ep. v. 139 adsonat ἄδριος Ἑρινός
(Sohn. 143); sed graecum istum verum qualem fuisse tibi finges? Iam
vero legitur in Etym. Magn. p. 561, 54: Λευκαρίων· Λευκαλίων καὶ
καθ' ὑπόθεσιν (vel ὑπερβασμὸν) Λευκαλίων· καὶ Λευκαλίων τροπὴ τοῦ
Λ εἰς Ρ Λευκαρίων (ita enim aperte scriptum fuit), atque in Etym. Flo-
rent. etiam poetae alicuius verba adferuntur (Sohn. 130): Λευκαρίων·
ὁ δὲ ἥτορ ἡ Λευκαρίων· Λευκαλίων. Tenerene videbimur unde orta
sit inaudita illa fabula de Leucadio saltu Deucalionis, quae quo magis
pugnat contra sollemnem fabulam, eo minus excoGITari poterat ab ipso
Neroneo poeta? Rarissimum viri nomen Λευκαρίων indagaverant Alexan-
drini (fortasse citra Ambraciam, fortasse in ipsa Lesbo) eamque expli-
caturi varietatem quae facile tribuebatur litterarum ὑπερβασμῶ, nova
haec aut eruebant aut fingebant de Leucadio Deucalione. Quae res inter
poetas Callimacho profecto aptissima, qui idem metonomasiam memoravit
a. g. fluvii ἱμπερσός vel Παρσένος (frg. 213 quo duce ludere possis Ἀρρί-
ος Λευκαρίων ἐλὶ ἡδὴ Λευκαλίωνος) quique etymologias in Aetilis sine du-
bio non minus captab atquam Ovidius in Fastis Propertiusque (eleg. V 2).
Quare non male videlicet Callimachi esse Schneiderus concessit verba illa
poetica: Πύρρ' ἢ Λευκαρίων quae vario modo in nostram rem verti po-
terunt, malis fortasse: Πύρρ' ἢ Λευκαρίωνος ἱερομύθη]. Neglegens au-
tem forem si praetermitterem haec: scribit Sappho: μὲν δολορὶ λύρα
est. Quid mihi cum Lesbo? Viliis Anactoris eqs. (v. 198, 152, 17), sci-
licet τῶν πάντων δ' ἱππίας πούδ' αὐτὰ (frg. an. 280). Huc ades (v. 95
cf. 213) — ἔμνα γε μὴν ἰδὲ δούρα (frg. 267). Πύρρα τινίς (v. 120, 70) τὴν
μὲν ἑγὼ δολέεσθαι ἀνέπεπον (frg. 31, certe non ovem hic aut suem sed
hominem spectari evincit Hom. Il. 9, 148, 285). Poterunt aliquo modo
huc referri etiam frg. anon. Sohn. 5, 10: 22 (cf. ep. v. 206). 23 et 160
de Phoebe 156, 171 (cf. v. 48). 212 (cf. v. 23). 259, 2167 minus 166.
Denique his frustatim compositis si quis fidem habebit, apud Callimachum
quoque dicitur poestriam adlisse fontem numerosasque ibi querelas edidisse,
cum μὲν τῶν νυμφῶν narrasse ei amorem Deucalionis. Addenda habebit
atque magis etiam subtrahenda qui hanc in rem plus temporis impen-
derit; tamen addo apud Maximum Tyrium (XXIV p. 472) quod eadem
leguntur atque in nostra epistula (v. 23 et 85) non pulchram Sappho
esse quippe brevem et fuscam, hanc certe epistolam illum non consen-
suisse. Coniunctae fortasse fuerunt cum saltu Sapphus et Deucalionis
filiae Cecropis e rupibus praecipitantes (frg. an. 281). Omisi supra ad
frg. an. 92 addere interpretationem, intellegi enim ita poterit: 'placebam,
amatori delicias suas ut placere solent', φίλος enim blande dicitur ama-
tus, ut Aristoph. Eccles. v. 952 cf. v. 970 et γλυκύτατος v. 1046.

Bonnae.

Theodorus Birt.

Philonea.

Philonis Iudaei nomine inscriptus est libellus singularis non
laboriosa doctrina refertus sed utilis neque iniucundus lectu, quo
mundum aeternum esse scriptor demonstratum iit refellens Stoicos,
congerens ἂν περὶ ἀθανασίας τοῦ κόσμου παρελήφαμεν a Theophra-
sto Critolao aliis exposita. Panaetio posteriorem philosophum nul-
lum nominat, in manus venisse sibi testatur Ocelli Lucani de rerum
natura commentarium suntque non modo argumenta sed etiam lo-
cationes quaedam huic et illi communes, Iudaicae superstitionis indi-
cium nullum inveni, sed multo tamen ante Hesiodum ὁ τῶν Ἰουδαίων
νομοθέτης sacros libros composuisse laudatur. adversariorum ratio-
nes in fine huius libelli promittit se singillatim excussurum dein-
ceps, verum neque hoc exstat opusculum neque Κοσμογονίης Var-
ronianae, quae satira de Stoicorum sententia scripta erat περὶ φθο-
ρᾶς κόσμου, eas reliquias habemus quibus ista placita cognoscantur
plenius. separatim hunc libellum Iacobus Bernaysius, collega per-
doctus mihi bene volens, in actis academiae Berolinensis maio-
ribus modo edidit ita ut non solum qui litteris antiquis operam
savant commodum legere et vorsare, sed etiam graece indocti homi-
nes delibare possent, subiecit enim graecis cum instrumentum cri-
ticum tum interpretationem germanicam, primus Bernaysius ordinem
restituit paginarum quibus male conturbatis librarii continuam ora-
tionem interruperant, immo plane discerpserant volumen. idem per-
multa sustulit menda partim M codicem Mediceum secutus partim
suam perspicacitatem et prudentiam. velut in capite 15 p. 248, 11
cum adhuc tria nomina ferrentur Βόηθος γοῦν καὶ Ποσειδώνιος καὶ
Παναίτιος, expulit Posidonium Boethique nos patriam docuit codex
ille in quo est Βόηθος γοῦν ὁ Σιδώνιος. praeclare Bernaysius cap. 4
p. 224, 6 καλλίεργον emendavit in καλεῖ ἔργον vel cap. 11 p. 240, 2

Rheinisches Museum

für

PHILOLOGIE.

Herausgegeben

von

Otto Ribbeck und Franz Buecheler.

Neue Folge.

Zwei und dreissigster Band.

Frankfurt am Main,

Verlag von Johann David Sauerländer.

1877.

Museum

für

PHILOLOGIE.

Herausgegeben

von

Otto Ribbeck und Franz Buecheler.

Zwei und dreissigster Band.

LIBRARY
UNIVERSITY OF WASHINGTON
SEATTLE.

Frankfurt am Main,

Verlag von Johann David Sauerländer.

1877.